ISIDORI CLARII BRIXIANI MONACHI CASINENSIS AD EOS, QVI A COMMVNI ECCLESIÆ SENTENTIA DISCESSERE, ADHORTATIO AD CONCORDIAM.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

MEDIOLANI
Apud Caluum, Anno
M. D. XXXX.

REVERENDISSIMO GASPARI CONTARENO S.R.E. CARDINALI

Iſidorus Clarius Monachus S. P. D.

CVm per hos dies, quibus mihi Romę cum patre, ac præceptore meo Gregorio Corteſio degendum fuit, cernerem, eundem patrem & tecum & cum cæteris, qui acciti huc à Paulo Pont. Max. fuerant, quotidie in ijs rebus verſari, quæ ad Chriſtianę reipublicę vtilitatem pertinerent, viſus mihi eſſem ocioſus ex omni prorſus parte comes additus, niſi et ego uel vnum in hoc negocio cum Euangelica muliere obolum offerrem. Itaque dum vos in egregiam veſtram prouinciam toti incumberetis, iuſtum ego menſem, aut non multo ſecus, adhibui tractandis alio quodam modo, atque hactenus factum eſt ijſce rebus, quæ hac ætate ab ijs agitari præcipue ſolent, qui priuatis opinionibus, neque ab eccleſia receptis nimium adhæreſcunt. atque eo dicendi genere vſus ſum, quod ab optimo quoqꝫ & amari intelligo, & profecto eſt amandum, vt ea ratione illos, qui nobis aduerſari exiſtimantur, redarguamus, vt ſemper de reconciliatione, & pace cogitetur. Hoc quicquid eſt, iudicio tuo, ac eruditiſsimę limę, & caſtigandum, & expoliendum trado. quem ſcio (qui doctiſsimoꝝ, & tui ſimilium virorum mos eſt) omnia, quę alioqui inepta eſſent, efficere ſolere, vt non omnino ſpernenda videri poſsint. Vale.

ISIDORI CLARII BRIXIANI MONACHI CASINENSIS

ad eos, qui à communi Eccleſiæ ſententia diſceſſere, adhortatio ad concordiam.

IAndudum ſatis Chriſtianę reipublicæ calamitates, & damna, Viri nobis iuncti cognomine, ſententijs non ita, ſum miſeratus, atque vt à ſcriptura incipiam, ſæpe ventrem meum dolui, & concaluit cor meum intra me, & in cogitatione mea exarſit ignis, tum quidem quòd vitijs noſtris, atque peccatis nomen Dei malè audiat inter gentes, tum verò, quòd inteſtinis iſtis diſſenſionibus res Chriſtiana non ſolum diſperdatur, ſed miſerando etiam modo hæc mala perpetiatur, dum Chriſti leges, atque inſtituta in primis tueri ſe quiſque profitetur, qui in primis eis aduerſatur, & æmulationem Dei nos habere omnes dum exiſtimamus, neque ſcientię ſatis illi adiungimus, aliorſum res longe nobis cadit, atque optare videbamur. nam Chriſti membra, quibus medendis, & curandis omne ſtudium adhibere ipſi nobis perſuademus, magis in dies dilacerantur, & imperitorum medicorum more, ægrotos, quibus ſanandis medicę arti operam damus, dum inter nos de morbi genere contendimus, cogimus interire. Hunc ego vitioſum morem, atque adeo perniciem potius maxime miſerabilem, hactenus defleri magis,

quàm auferri poſſe intelligens, recogitabam hos annos in amaritudine animę meę. Nam quid agerem aliud? ſciebam hanc eſſe ferocientium animorum conſuetudinem, vt, quicquid acriore aliquanto impetu aggreſsi ſemel fuerint, in equorum morem, qui domitorem ferre adhuc neſciant, non ante, aut curſum ſiſtant, aut tractari ſe patiantur, quàm bene defeſsi, appetitioni ſuę ſatis fecerint. cernebam, coacto in nubem cœlo, & denſis æthera cingentibus nimbis, collectas iam pluuias, grandinemq́ꝫ prohiberi non poſſe. Itaque ſedebam ſolitarius, & tacebam, & conſilij inops ſpectabam lugens vineam domini deuaſtari, & perire læta ſata (vt quidam ait) boumq́ꝫ labores. Nunc verò poſtea quàm ſæuitum plus nimio eſt, atq́ꝫ ita furenter, vt, ſi qui victores ſe huius plusquam ciuilis pugnæ gloriari audent, ijdem longè deteriori conditione eſſe, quàm victi, ſiquid Chriſtiani pectoris retinent, ipſi iudicare ſe omnino debeant, opportunum loquendi tempus nactus mihi videor, ſi forte quis audiat tandem, & quieſcat. In hoc autem ſermonis principio venit mihi in mentem illud dicere, quod filij Iſraël poſt deletos fratres ſuos tribum Beniamin magno vlulatu coram domino deflentes dixere. Quare domine Deus Iſraël factum eſt hoc malum in populo tuo, vt hodie vna tribus auferretur ex nobis? ſed præſens rerum conditio, quòd ad vos attinet, multò eſt calamitoſior, quòd veſtrum hoc malum non ſolum à vobis natum eſt, ſed illud idem voſmet ipſi ſemper, maiore veſtro, quàm cæterorum detrimento, & aluiſtis, & auxiſtis. Etenim, dum, quod erat furor, id quidam veſtrum eſſe pietatem opinarentur, atq́ꝫ ic-

circo animoſius graſſarentur, exiguum eſt, quod ij, quos aduerſarios vobis propoſueratis, perpeſsi ſunt, ſi cum veſtris damnis, à nobis ipſis profectis, conferatur. quę cogitatio nunc me fidentiorem etiam ad loquendum facit, cum intelligere poſsitis, nulla me priuati commodi ratione moueri, ſummamq́ orationis meę ad veſtram duntaxat vtilitatem, & ſalutem pertinere. Quocirca adeſte æquis animis, & me dicente, ſuperioris temporis errorum cauſas recognoſcite. nam hæc vna reparandę incolumitatis via eſt, ſi ad morbi originem euellendam perueniatur. Ergo quoties, & principia, & progreſſus defectionis, ſiue malitis diſſenſionis veſtrę mecum ipſe cogito, nullam inuenio aliam horum motuum principem cauſam, niſi indignationem, non ſatis ratione nixam, atq́ ſuperbiam, quę vtraque vt Chriſtiana æmulatio videretur, ea tractari cœpta ſunt, quæ pietatis non exiguam præ ſe ſpeciem ferrent, & nonnulli etiam fortaſſe veritatis ſolum cauſa in lucem proferendæ iſta tentare, cogitationibus ſuis perſuadere conati ſunt. nihil enim facilius eſt, quàm fallere ſeſe, & pro veris falſas induere perſuaſiones. nam illud, prauum eſſe cor hominis, & imperſcrutabile, non ad alios ſolum, verum ad ſe ipſum etiam referri poſſe; nemo non facile intelligat, niſi ſiquem cæcus amor ſui acrius obſederit. ita ad nullam rem magis, quàm ad circunſcribendos nos ipſos, ſumus ingenioſi. huius vero ſententiæ de vobis meę rationem quæſo ſic cognoſcite. In primis iuſtum mihi videtur illud de prudentia veſtra ſentire, neminem, eorum præſertim, qui ſe nouandis hiſce rebus duces præbuere, tanta fuiſſe incogitantia, quin perſpi-

ceret, futurum eſſe, vt ſi ea quę ad religionem pertinerent, iam à tot populis, tot ſæculis recepta in controuerſiam vocarentur, ingentes in Chriſtiana republica perturbationes, & ſeditiones excitarentur. qua perſpecta re, cogitandum rurſus erat, hæc nouarum ſententiarum prædicatio num tantum eſſet vtilitatis ſecum allatura, vt mala, quę inde orirentur, longo ſpatio poſt ſe relinquere, & tanquam obruere maioribus commodis poſſet. Verum cum nullo negocio quiuis animaduertat, tanta hinc extitiſſe, atque emerſiſſe detrimenta, vt ſiquid ex hac re boni emanarit, aut appellari vix bonum poſsit, aut non tam his veſtris ſtudijs, quàm diuinę ſapientię, quę ex rebus plerunque prauo ingenio inſtitutis, facinora præclara conficere ſolet, aſcribendum ſit, reſtat vt, cum volentes, ac ſcientes in has ſe atq; alios difficultates coniecerint huius negocij auctores, vitioſi eos animi condemnetis. ſin imprudentiam agnoſcere malueritis, id quod certè minus fuerit reprehenſibile, facilior iam iniri ratio poterit, qua nobis reconciliemini, cum opus tantum ſit, agnito errori, atq; damnato veniam dare, atque vltro miſereſcere. At excuſare fortaſſe aliquis hoc ſe pacto velit, vt dicat, non eſſe ex euentu rem iudicandam, fuiſſe enim quę agerentur vtilia, planè que neceſſaria quę tractarentur, ſed minus rectè vulgo accepta, atque intellecta. Atqui hoc ante omnia fuerat meditandum (nam de vtilitate ac neceſsitate poſt videbimus) quo ſenſu eſſent iſta à multitudine accipienda, quę in illis etiam diſputationibus, quę nihil ambiguitatis ſecum ferunt, deteriori ſemper ſententię, & laxiori vię adhæreſcere conſueuit, ne-

dum, ſiquid ita ſit anceps, vt vtrancunque partem eligas, pro te ſtare ratio videatur, rectiorem, magisq́ tutam ſectam malit. Magnum eſt ò viri docendæ imperitę multitudinis negocium, & ſingulari iudicio, atque infinitis egens oculis, ne dum curare in illo exiguum vitium ſtudes, ingentem ad grauiora mala feneſtram aperias. Intelliget vulgus ſcilicet, quid velis, cum omneis intendis neruos, vt doceas, non ad opera, ſed ad fidem iuſtificandi vim pertinere? & nulla peccata, niſi ſolam incredulitatem damnare poſſe, omniaq́ ſcelera vno momento abſorberi ſtante fide? contritionem item, & peccatorum confeſsionem, afflictionesq́, & omnia illa, vt ais, hominum excogitata ſtudio, infeliciorem reddere, ſi oblitus quis ea, quæ doces, in illis ſeſe diſtenderit? Intelliget quid ſentias, cum periculoſum, & falſum affirmas, opinari, pœnitentiam eſſe tabulam alteram poſt naufragium? Accingetur nimirum ad rectè facta, cum ex te operum pompas, quas vocas, & humanarum traditionum fallacias audiet diuinæ veritati, & fidei iniuriam facere. Quoties vulgi aures vox illa circunſonat, fixum ſtare, nos neceſsitate omnia, nihil libero arbitrio facere, nempe inquiret, quid ſub hoc paradoxo ſapientiæ lateat, & non potius quibuſuis appetitionibus, vt cui nihil reliquum virium ſit, ferri ſe patietur. Illa verò cum ſæpius repetuntur, pontificia iura, & traditiones Chriſtianæ libertati eſſe impedimento, vt cenſes, infrænem turbam ad Chriſtianam tranquillitatem, & vel ad amandos, vel certè ferendos eos, qui ſibi præſunt, animari? cum deteſtandum hoc cœliba-

tus inſtitutum in ſacerdotibus, cæteriſq; eccleſiæ miniſtris paſſim prædicatur, & libidini, ac laſciuiæ per ſe inſanienti, eiuſmodi ſtimuli adhibentur, quo accipi animo talia exiſtimanda ſunt? credo, vt pro ſe quiſque conetur deſponſam vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Oportuerat ergo, ſi ſaluti magis fratrum veſtrorum conſulere animus erat, quàm prurientibus & linguis, & auribus indulgere, cogitatione iſta præcipere, & ea, quæ vel nouanda, vel corrigenda indicaretis, primum diſquirere diligentius, & perueſtigare, num ſolida veritate niterentur. Sæpe enim id vſu venit in hac parte, quod in vernis floribus cernimus, qui cum omnes polliceri fructum videantur, maior tamen plerunque eorum pars inanis decidit. tum ſiquid communi hominum ſalutiferum excogitauiſſetis non continuò in vulgus prodere ob eas, quas dudum dicebam cauſas, ſed cum paucis diu, multumq; deliberare, quibus artibus ſalua populorum pace, atq; concordia, hæc à vobis recens excogitata, ſenſim in hominum venirent conſuetudinem, ne quos repentina nouitas, quæ improuiſas mentes turbare ſua natura conſueuit, tumultus, & diſsidia excitaret. Etenim tunc demum, aut potius tunc ſolum res quæque bona eſt, ſi bene fiat, contráq;, nihil tam rectum, quod, ſi deſit prudentia, non æque pernicioſum euadat, atque antea ſapienter adminiſtratum, futurum fuerat ſalutare. Hoc docere vos poterat Seruatoris exemplum, qui de ſua morte, re orbi omnium terrarum in primis ſaluberrima, verba facturus, eam cum diſcipulis tantum communicare ſeorſum voluit, intelligens, maioris momenti negocia non

gocia non

gocia non eſſe multitudini tutò committenda. Nihil eſt profecto, quod non opportunitas aſſequatur, qua ſi perſpicere accuratius voluerimus, Deum ſemper in homines vſum fuiſſe reperiemus, præſertim ad ſe mortalibus aperiendum, ſuæq; veritatis lucem mundo declarandam. Cum enim vetus teſtamentum patrem aperte prædicaret, de filio obſcurius eſt locutum. at noua lex eundem filium palàm explicauit, ſancti verò ſpiritus diuinitatem non ita late patentibus argumentis, quæ poſt ea demum intellecta & ipſa eſt. atq; id ob eam cauſam factum exiſtimatur, quòd minimè tutum eſſet, vt theologus ait, nondum patris diuinitate confeſſa, filium manifeſte prædicare, rurſumq; nondum illa filij declarata, ſpiritum ſanctum, tanquam onus futurum adhuc imbecillioribus, introducere. Eodem pacto Seruator idem cum poſt rerum multarum documenta, & alia ſupereſſent, quæ cerneret tunc à diſcipulis ferri non poſſe, ea in opportunum magis tempus reſeruauit. Hunc imitati morem præſtantiſsimi quique viri, diſpoſuere Diuini Dauid conſilio ſermones ſuos in iudicio, vt tantum ea proferrent, quæ profutura cognoſcerent, cætera alioqui digna, atque adeo neceſſaria, quæ quiuis confiteretur, tandiu interim diſsimularent, dum libertatis tempus nacti fiduciam, & facultatem loquendi opportune aſſequerentur. vt olim Baſilio illi magno vſu venit, cuius vos ſanctitatem, eruditionem, pietatem, minime contempturos eſſe confido. etenim cum hæretici venarentur ex eius ore nudam illam de ſpiritu ſancto vocem, quòd eſſet Deus, quæ res cum vera ſit, impia tamen illis exiſtimabatur, vt hac

B

voce accepta, illum ex vrbe, & ſede deturbarent (quod nihil erat aliud, quàm theologiam ex ea regione relegare) ipſi verò occupata eccleſia inde, tanquam ex arce quadam, quicquid reliquum erat inuaderent, is ita orationem attemperauit, vt alijs appellationibus, quę idem manifeſte valerent, & ſcripturę teſtimonijs, ac neceſſarijs argumentis aduerſarios redargueret, neque vllam tamen eis anſam relinqueret inſaniendi. Hac eſt ille circunſpectione vſus tanto in negocio, nempe de Deo, deq; fidei noſtræ integritate, & cum eruditis agens. quid cenſetis eum fuiſſe facturum, ſi vel in confuſa turba res agenda, vel cauſa incidiſſet minus ad ſalutem neceſſaria? Docuit vir ſapientiſſimus hoc exemplo, ad publicas res gerendas altiori conſilio accedendum eſſe. plæraque diſsimulanda interdum, nonnulla etiam donanda magis, quàm committendum, vt is populus inter ſe diſsideat, cuius legis, & præceptorum ſummam omnem charitas vna complexa ſit. Referte etiam, quæſo, animum ad Paulum acerrimum eorum aduerſarium, qui ſuperſtitioſa religione adhuc legis moribus adhærebant. is tamen vt mirandum in modum ad eorum mores, cum eſſet opus, cauendę ſeditionis gratia ſeſe demittebat, in eosq; acerbius inuehebatur, qui contemptis infirmioribus rerum ſcientiam ſibi vendicabant. Scimus (inquit) quòd omnes ſcientiam habemus, verum ſcientia inflat. & hanc ſcientiam, quæ temere feratur, videte vt deſpiciat. Siquis ſcire ſe aliquid exiſtimat, nondum nouit, quo ſe pacto ſcire oporteat. & poſt paulo. Videte ne veſtra hæc licentia infirmis ſit of-

fendiculo. & illud. & peribit infirmus in tua ſcientia frater; propter quem Chriſtus mortuus eſt. Quid verò ipſe? ne abuteretur poteſtate ſua in euangelio, cum eſſet ab omnibus liber, omnium ſeruus fieri non dedignabatur. factus Judæis tanquam Judæus, ijs qui ſub lege eſſent, quaſi legi obnoxius, ijs qui ſine lege, vt lege carens, infirmis quaſi infirmus, omnia denique omnibus. O diuinum hominem, qui nil fratrum concordia arbitrabatur antiquius. O imitatorem Chriſti legitimum, qui nec ipſe ſibimet placuit. O minimam, atque adeo nullam potius charitatem noſtram, qui dum iracundię & indignationi obſequamur, dum gloriolam venemur, dum eruditionis, & eloquentię nomen aliquod inter homines comparemus, cœlum & terram mouere, atque confundere non dubitamus. & audemus Chriſtianæ nos libertatis aſſertores appellare? quo id iure? aut magis, quo id ore? Dilacerantur quotidie loquacitate noſtra Chriſti membra, oues, quę cogendę fuerant, diſſipantur: creſcunt, dum nobiſmet ipſis placere volumus, diſſidia. pax Chriſti ab ijs, qui in primis Chriſti cauſam tueri ſe gloriantur, à Chriſtianis finibus extruditur. & adhuc tamen cæci pro Chriſto ſtare, non alijs ſolum, verum noſtris etiam ipſorum conſcientijs nitimur perſuadere. ò uecordiam, ò tenebras. Cum enim ſit inter nos æmulatio, & contentio, non'ne carnales ſumus, & ſecundum hominem ambulamus? at carnalis longo à Chriſti Spiritu interuallo diſiungitur. Videte verò quàm apposite ſcriptura hos huius temporis mores alio loco reprehendat. Quis ſapiens, & ſciens inter vos? oſtendat ex bona conuerſa-

tione opera ſua cum manſuetudine ſapientiæ. ſi verò æmulationem amaram tenetis, & contentionem in corde veſtro, nolite gloriari, & mendaces eſſe aduerſus veritatem, non eſt hæc ſapientia ſuperne profecta, ſed terrena, animalis, dæmoniaca. vbi enim æmulatio, & contentio, ibi inconſtantia, & omne opus prauum. Quę autem è ſupernis eſt ſapientia, primum quidem caſta eſt, deinde pacifica, modeſta, morigera, plena miſericordia, & fructibus bonis, neque dijudicans, neq; ſimulans, fructus verò iuſtitiæ in pace ſeminatur. Cernitis, quàm multos iſta, quæ ex Deo ſit, ſapientia numeros habeat? quot eam ſtipatores ambiant, ne in diaboli parteis rapiatur? atq; in primis vt ſublatis contentione, ac æmulatione, modeſte, pacateq;, nec ſine miſericordia ſeſe hominibus impertiatur. Nihil enim certè tam impedit veritatis inquiſitionem, quàm contentionis ſtudium, & ſententiarum pertinacia, quę cum ab arrogantia, ſuperbiaq; proficiſcatur, controuerſiæ finem inueniri nullum ſinit. nam inter ſuperbos (ait Solomon) ſemper iurgia ſunt. at veritatis ſedes in tranquillitate, & quiete figitur, quæ lucis ſuæ radios vſque ad tenebricoſas, & perturbatas, & auerſas mentes cum emittit, tenebræ eam non apprehendunt, ſuaq; cum inconſtantia, tum auerſione, beatum illum ſplendorem intra ſe admittere non poſſunt. Quid? quod illa in ſententia dicenda lenitas, & animi candor, atque ſubmiſſio vacans pertinacia, nihilo interdum minores, quàm rationum argumenta, vires habent ad perſuadendum, quantoq; dictionem moderatiorem intuemur, tanto in eius ſententiam taci-

to aſſenſu facilius rapimur, experimurq́ꝫ recte ab eodem Solomone ſcriptum, verba ſapientum in quiete amplius audiri, eſſeq́ꝫ efficaciora, quàm principis ſtulti vociferationem. Hæc quàm vera ſint, ex ipſis ſectæ veſtræ ſcriptoribus conijcere poteſtis, è quibus quicunque alios vel etiam ſeipſos diuerſo tempore vicere modeſtia, eos ſæpenumero ob eam duntaxat cauſam, non vos ſolum, verum nos etiam deoſculamur. Quis enim non omnium ſuffragio illi primas det, quem cum antea vel ætatis feruor, vel error perſuaſionis, aliquanto ardentiorem, & vehementiorem effeciſſet, is demum moderatiore ſtilo in eiſdem, quę iam tractauerat, vtens, neque veritus (quod ingenui ſanè & generoſi eſt animi) quibus in rebus intellexit, ſe longius à patrum moribus receſsiſſe, eas res moderari, laudem apud noſtros primi ordinis patres non mediocrem adeptus eſt. cum non priuato iudicio fidere, ſed eccleſię catholicę, & optimi cuiuſque lucubrationum ſuarum omnium iudicium permittere profiteatur, & poſteriores communes eccleſiaſticos locos ita tractauerit, vt vel de rebus ipſis inter nos facile conueniat, tametſi in verborum vſu videatur diſsidere, vel ſiquid eſt, in quo aliqua ex parte à nobis diſſentiat, non ita magni ſit negocij, vt ob eam cauſam communi tranquillitati, atque concordię velit aduerſari. Huius viri ſi prudentiam, modumq́ꝫ veſtrarum partium duces imitari didiciſſent, feroceſq́ꝫ illos mores & maledicentię, ac dilacerandi optimi cuiusque ſine delectu deteſtandam conſuetudinem ſuſtuliſſent, longè pacatiorem Chriſtianam rempu-

blicam haberemus. Quid enim eſt per immortalem Deum tam furioſum, tam non ſolum ſylueſtres ac barbaros homines, ſed feras ipſas repræſentans, quàm rabioſa illa verborum volumina, & furens dicacitas, cuiuis oblatrans, obuium quenque inuadens, quę nil niſi odium, inimicitias, nouandarum rerum ſtudium ſpiret, breuiterq́ue ius omne, & fas confundere velle videatur? Ecquis enim pudor, obſecro, in quibuſdam? ecquæ religio? ecquis Diuinorum iudiciorum metus? vbi euangelicę admonitionis illa recordatio? neſcitis cuius ſpiritus eſtis. & diſcite à me, quòd mitis ſim, & humilis corde. Vnum tamen in hoc incommodo ſumus commodum conſecuti, quòd noſter Eſau ne ſimulare vocem quidem Iacob potuit, vt Iſaac deciperetur. Hoc tuę Chriſte glorię aſcribendum, tuæq́ue ſapientiæ, vt ea tantum parte excitari hæreſes patiaris, quatenus ad id pertinent, vt tuorum ſegnitiem expergefaciant, non pietatem euertant, & funditus tollant. hac benigna Dei noſtri prouidentia factum eſt, vt ſuperiorum temporum tam multę, tam periculoſæ, ac peſtilentes ſectæ non ſolum Chriſtianam veritatem non obſcurarint, verum etiam multò eam fecerint illuſtriorem. Obſecro autem vos fratres (nam votum, & ſpes facit, vos vt fratres appellem; quamuis parum fraternè nobiſcum egeritis) per miſerationes Dei, vt quandò meus hic dolor in paucos è veſtris veſtræ duntaxat ſalutis ſtudio, inuectus eſt, ne exiſtimetis me vos omnes onerare voluiſſe, aut exprobrandi potius gratia, quàm admonendi cauſa iſta commemoraſſe. quin mecum pergite ad ea, quæ reliqua ſunt, & commune negocium, quem-

admodum certè eſt, exiſtimate. etenim ſi vel minima in re priuatæ me vtilitatis amore quicquam agere deprehendere poteſtis, nihil recuſo, quo minus me perinde atque inimicum, & hoſtem auerſemini, ſin mea omnis induſtria, & labor eò tantum pertinet, vt vos erroribus omnibus abſoluamini, vt Chriſti vnius paſtoris oues eiſdem caulis concludantur, vt quemadmodum vnum Deum, vnam fidem, vnum baptiſma profiteri gloriamur, ſic vnum omnes corpus, idem dicamus, idemque ſentiamus, nil cauſæ eſt, cur non æquam vos, ac maiorem etiam audiendo diligentiam, atque ego dicendo, adhibeatis. Reliqua igitur erat conſideratio (quod eramus dudum polliciti) quæ nam eſſet nouorum dogmatum tractandi neceſſitas, aut quæ inde vtilitas conſequeretur. Qua in re perueſtiganda, tantum abeſt, vt ſcriptores, & auctores eorum, quæ nunc examinanda proponuntur, deprecer, atque auerſer, aut aduerſarios meos, nedum hoſtes illos iudicem, vt etiã ob nomen domini noſtri Ieſu Chriſti obſecrem, & obteſter, vt benigne, ac ſine ſupercilio, hæc tanquam à fratre, fraterno certè animo dicenda, audire nõ dedignẽtur. Et ne me forte tanquam ſuorum dogmatũ oppugnatorẽ ſuſpectũ habeãt, meminerint ante omnia, nullum eſſe mihi nunc in omni hac oratione aduerſus eos certamen, vera'ne an falſa ſint, quæ ipſi defendant. nã, ſi decertãdo profici quicquã poſſet, ſatis eſſe debuerat, quod hactenus pugnatũ eſt. et miſerorum mortaliũ eiuſmodi eſt ingeniũ, ut quod ſemel defendendum ſuſcepere, id mordicus teneãt, pertinaciterque, quibuſcũque datur artibus, tueãtur. quo fit, vt vix, aut nunquã potius, dũ ſuperandi libido animos occupat, veritas inueniatur, veriſsimeque dictũ olim ſit, nimium al-

tercando veritatem amitti . verum id vnum mihi propoſitum eſt , ſi etiam nihil falſi , quod ne ipſos quidem poſtulaturos eſſe certò ſcio , vnquam docuiſſent , ea tamen , quæ tractare aggreſsi fuere , tanti non eſſe , vt cum manifeſto ſeditionis maximę periculo tractari debuerint . Congrediamur itaque hoc pacto . cum ſcitu neceſſaria hæc dogmata veſtra contenditis , illam accipi vultis neceſsitatem proculdubio , quę ad animarum noſtrarum ſalutem pertinet comparandam , eademq́ erit de vtilitate ratio . atque ex ipſis dogmatibus ea , & acrius defendenda , & tractanda latius , quę maiorem ſecum afferant neceſſitatem . Huius eſſe generis video illam de libertate arbitrij diſputationem , tum ex vberrimis ſcriptis veſtris , vt ſiqua de re alia , tum ex principis hæreſeos veſtræ verbis . qui pro-
» uocanti ad hanc diſputationem his verbis gratias agit . Hoc
» in te inquiens vehementer laudo , & prædico , quòd ſolus præ
» omnibus rem ipſam es aggreſſus , hoc eſt , ſummam cauſæ , nec
» me fatigaris alienis illis cauſis , de papatu , purgatorio , indul-
» gentijs , ac ſimilibus nugis potius , quàm cauſis , in quibus me
» hactenus omnes ferè venati ſunt fruſtra . vnus tu ſolus cardi-
» nem rerum vidiſti , & ipſum iugulum petiſti . pro quo ex ani-
» mo tibi gratias ago . hactenus ille . quibus verbis latè patere arbitror , exiſtimatum huic eſſe , partem hanc de libertate hominum in primis vtilem & cognitu neceſſariam . Quid ergo inquis de humana libertate affirmandum ? inane eſſe liberi arbitrij nomen , fixa lege ſtare omnia , nullam eſſe poſſe , neque in homine , neque in angelo , vlla'ue creata natura arbitrij libertatem.

Quid ita?

Quid ita? cum credamus Deum præſcire, ac decernere omnia, tum neque falli, neque impediri poſſe ſua præſcientia, & prædeſtinatione, deinde nihil ipſo volente fieri, & id ipſum fieri neceſſario. Quam ob cauſam id niſi credatur, in periculo eſt ſalus? ne Chriſti imminuatur gloria, quem cum redemiſſe hominem ſuo ſanguine confiteamur totum profecto hominem fateri cogimur fuiſſe perditum. quod ſi libertas vlla arbitrij reliqua ſit, vel ſuperfluum, vel exiguę ac longè viliſſimæ partis faciemus redemptorem, cum præcipua ſit hæc noſtri pars. Nec ſatis eſt extenuatas admodum fuiſſe peccato arbitrij vires, niſi radicitus euellatur? non. Ergo maximi cuiuſque atque ſanctiſſimi ex ſuperiorum temporum theologis, qui aliquid tribuêre libertati noſtræ, ob hanc tantum cauſam deſperata eſt ſalus? videtur, niſi diuina eos benignitas ſit ob ignorationem erroris miſerata. Ah pudeat nos tanti auſus vel ſerò, & illud prophetę aliquando meminerimus. Superbia tantum eſt, quieſce. nam vt taceam, nullam illis ex ignoratione veniam dandam, ſi quod tu excogitare potuiſti, tam neceſſaria in re, illi non præſagierint, longéque meliore conditione, quàm illi, imperitiſsimum quenque futurum fuiſſe, vt omittam nullis, neque auctoritatibus, neque rationibus reperiri, inter res ſcitu, & creditu neceſſarias hoc eſſe adnumerandum, ſcire vnum ex te peruelim, quid nobis futurum erat, & reliquis poſteris, niſi lux iſta è tui pectoris ſacrario orbi terrarum illuxiſſet? perijſſet ſalutis ſpes omnis? non adeo perfrictę te frontis eſſinges, vt hoc affirmes. at illud nobis fortaſſe relictum eſſet ſalutare perfugium,

C

tam abſtruſæ ſcilicet rei ignorantia, tu vero animam tuam non liberaſſes, niſi eis annuntiauiſſes? ò conſcientiam acuta perpolitam lima, quæ ita ſubtilia, & quæ cœterorum omnium aciem fugiant, perſpexerit. neque vero me hic iocari exiſtimes, in re tam ſeria, quin huic tuo ſcrupulo, ſi te forte ſolicitum habet, reſpondeo, ibi fruſtra timeri, vbi non ſit timor, cum ne in ſomnis quidem cuiquam vnquam ante te, neque ſapienti neq; ſtulto in mentem venerit ſuperſtitioſa iſta religio, neq; tuis cogitationibus (nam ad viſiones, & reuelationes, opinor, non es deſcenſurus) ita fidendum, vt ſæculis omnibus noua, atq; contraria velis introducere. Et hæc quidem ex ea parte dicta ſint, quatenus dubitari de neceſsitate poterat, nunc ad vtilitatem eſt veniendum, quæ licet non eiſdem, quibus neceſsitas, anguſtijs circunſcribatur, ſecundas tamen ad ſalutem comparandam, parteis facile obtinet. Docuere doctiſſimi viri, & ſanctiſsimi homines, libertatis aliquid in nobis ſupereſſe ad quærendam ſalutem, quæ tamen ſemper diuinæ opis egeat. hanc ſententiam ſcripturæ diuinæ teſtimonijs aſtruxere, arbitrati, præterquam quòd ita rem habere ſibi certiſsimè perſuaſerant, hac tutiſsimum iter eſſe, qua neq; ad dexteram, neq; ad ſiniſtram deflecteretur. nam hinc agendi facultas cum proponitur, excitantur ad agendum animi, pigris adimitur excuſatio, habetur ab ijs, qui non ingrati omnino ſunt, Deo gratia etiam hoc nomine, quòd hoc generi noſtro præcipuum munus ſit elargitus. Ex altera parte cum docemur, nihil eſſe cauſæ, cur viribus noſtris confidamus, inanes eſſe ſine cœleſti adiutorio conatus omnes noſtros, expectandam implorandamq; in omnibus rectè factis, quæcunq; iuſti

tuimus, ab immortali Deo opem, & gratiam. ſubijcitur humana mens, & vnde bona ſua hauriat, agnoſcit, ne forte inſoleſcat, & dicat. manus noſtra excelſa, & non dominus fecit hæc omnia. Tu ſublata libertate omni, clamas, neceſsitate fieri, quæcunque fiant, omnia enim Diuinæ actioni, & omnipotentiæ eſſe ſubiecta. Deum verò in quibuſuis, motu perpetuo eo pacto agere, quales illi ſunt, & quales inuenit, vt cum eques ſanos pariter, & claudos equos vehens, illos bene, hos male agit, ſic Deum mala per malos, & per bonos bona facere. ex hac opinione, quid emanare ad homines boni, quid vtilitatis poſsit, equidem neſcio, poterit enim quiſquam, cui exploratū, & fixum ſit, nihilo plus in ſe libertatis ineſſe, quàm in ſtipite aut trunco eniti, accingi, inflammari ad honeſta facta, & præſtantiores ſemper virtutes, & cum Paulo, quæ iam tranſiſijt oblitus, cum ſe nondum apprehendiſſe arbitretur, ad ea vero, quæ reliqua ſunt, ſeſe apparans, conari præfixum ſignum, & iam mentis oculis notatum adipiſci? agi ſe quidem ſinet, at quo pacto, quo'ue vſque, quid adhibere ipſe debeat, ne cogitabit quidem, vt cui iam penitus inſederit totius libertatis illa priuatio. Eadem erit & eorum ratio, qui varijs ſceleribus ſe contaminauere, vt nihil iam curent, niſi vt in perpetua illa claudicatione fruantur quibus poſſunt, voluptatibus, & ducant in falſis bonis dies ſuos. Quid? quod multi, cū illam neceſsitatem audiunt, ſuſpicabuntur etiā ad peccata homines cogi, Deumque malorū auctorem eſſe: quāuis enim tu neceſsitatē diſtinguas, id vix ab eruditis ipſis intelligitur. at hi pauci ſanè ſunt. reliqua omnis infinita, & imperita multitudo promiſcue, & confuſe, vt ſuis appetitionibus magis accōmodum iudica

uerit, ſic interpretabitur. & peribit in tua admiranda ſcientia frater, pro quo Chriſtus mortuus eſt. Et quoniã hanc libertatis ſublationẽ ex Dei præſcientia proficiſci iubes, quẽ ita vis omnia præuidere, proponere, & facere, vt nullus euentis, ſiue, vt apertius loquamur, contingentiæ locus relinquatur, quid damni, aut quid potius non maximę vtilitatis conſequitur, ſi ſeruata præſcientiæ ſua maieſtate, aliqua humanæ libertati permittãtur, quę faciat, nec'ne, in ipſa hominis poteſtate permaneat, neq; tamen diuinę ſcientię quicquam imminuatur? vt cum ab Eliſſæo iuſſus fuit Joas rex Iſrael percutere iaculo terram, ille quidem ter duntaxat percuſsit. neq; dubitandum eſt, idipſum præſciſſe Deum, verum, quòd non hæc Dei præſcientia tamen vllam ter feriendæ terræ neceſsitatem attulerit, Eliſſæi, quæ poſt ſecuta eſt, indignatio admonet, quando ſcriptum eſt. Cum ter percuſsiſſet, & conſtitiſſet, iratus eſt vir Dei contra eum, & ait. Si percuſsiſſes quinquies, aut ſexies, percuſsiſſes Syriam vſque ad conſummationem. Quę in regem indignatio, atque reprehenſio, profectò à propheta minime fuiſset adhibita, niſi intellexiſſet, liberum fuiſſe regi, amplius, quàm ter, ferire terram, quamuis fixum illud ſtet quàm ſe cunque in partem poteſtas noſtra deflexerit, totum id longe ante à Deo fuiſſe pręſcitum. vt Diuina non minus voluntas in hac parte, quàm ſcientia ſit cogitanda, vt velit Deus liberum prorſus id eſſe, quod ab homine ſit faciendum, neque libertas hæc tamen quicquam impediat, quo minus exploratum, & certum ſemper ei ſit, quicquid ſit futurum. itáque & vtilior homini ad res agendas erit hæc cogitatio, & ſimplex, ac germa-

nus ſcripturæ ſenſus retinebitur, vt nulla vis ei afferatur. quemadmodum & illis in locis, qui vix ſunt numerabiles, quibus præcipit, inuitat, adhortatur Deus, vt pro ſua quiſque parte enitatur, agat, progrediatur, ne ſibi deſit, ſalutis ſuæ ſatagat. In huius generis, inquam, locis, cur non ſatius eſt, puram, apertamq́ue amplecti ſignificationem, in tanto præſertim doctiſſimorum hominum conſenſu, quàm ad tropos, & dicendi figuras detorquere orationem, idq́ue opinione propè ſolitaria, vt non quid poſsit, ſed quid debeat homo in eiuſmodi auctoritatibus interpretemur? Utinam, quoties nos inuadit diſceptandi libido, recordaremur interdum, quod apoſtolus admonet, ne vltra, quàm oportet, ſapiamus, atque vt omnia ad ædificationem fiant, in quam ita totus incumbebat, vt ne dona quidem ſpiritus ſancti quicquam eſſe exiſtimaret, quę non referri ad ædificationem cerneret. Gratias ago (inquit) Deo meo, quòd magis, quàm omnes vos, linguis loquor, ſed in eccleſia volo quinque verba mente mea loqui, vt & alios inſtituam, potius quàm decem millia verborum lingua. Quid nobis tam eſt aut neceſſarium aut ſalutare, quàm noſſe Ieſum eſſe & filium Dei, & æqualem patri Deum? & tamen vt in prioribus concionibus ſuis Petrus ad Iudæos, Diuinitatis appellationi parcebat, ne minus capacibus ſalus ipſa damno fieret, atque offendiculo. Quid eum in receptis moribus, non ſatis quidem perpolitis, ſed qui tamen ſalutem non eſſent impedituri, feciſſe, aut facturum fuiſſe exiſtimandum eſt? & nos cęlum terræ permiſcemus, vt maioribus noſtris ſapientiores, acutioresq́ue eſſe videamur. & argutamur,

ſacramentorum numerum, ab eccleſia iam olim receptum, ac vetuſtate conſecratum, minus prudenter fuiſſe inſtitutum, & rurſus trahimus ad ſubſellia, atq; ad examen reuocamus (quod nihil eſt aliud, quàm perſuadere populis, non ſatis tuta eſſe, ac firma fidei noſtræ fundamenta) res, quarum in vſu ſi etiam aliquid ineſſet, quod curioſitati quorundam parum arrideret, potius tamen pietati, ac vtentium ſimplicitati ignoſcendum fuerat, quàm committendum; vt ex muſca facto elephanto Chriſtiana reſpublica periclitaretur, dum nullius momenti cauſæ in medium proponerentur. Quid enim obſecro, damni eſt in hac parte, ſi maioribus noſtris viſum fuit, nouę legis ſacramenta eo complecti numero, qui admodum ſacris literis ſit familiaris, præſertim cum non eandem neq; vim, neque neceſſitatem æque omnibus tribuant? Quid hic vel euangelicæ doctrinę aduerſatur, vel eam obſcurat, quandò ne ex deſcriptione quidem veſtra certus conſtitui numerus poſſit ſacramentorum eo pacto, quo volumus latiore ſpecie appellari ſacramenta? Multo verò curioſiores, magiſq; ſuperfluæ contentiones illę, ac pugnæ, præbeant'ne ſacramenta ipſa gratiam, an fides, quę concertatio cum ad eas ſubtilitates ducat, quæ ne ab ipſis quidem, qui vltro, citroq; de illis contendunt, ſatis intelligantur, audebimus & iſta inter res cognitu neceſſarias collocare? Cum venirem ad vos (ait Paulus) veniebam non eminentia ſermonis, aut ſapientię, annuntians vobis teſtimonium Dei. non enim me iudicaui quicquam ſcire inter vos, niſi Ieſum Chriſtum. & ne forte in Ieſu Chriſti appellatione arbitrarere, interiectas eſſe immen

ſas de Diuinitate diſputationes, addidit, & hunc crucifixum. Audis fidei ſimplicitatē, quanta maxima eſſe poteſt, Paulum & vſum eſſe, & vtendum ſuo exemplo docuiſſe? an forte ſatis non erat crediiſſe benignitatem Dei facilem ad ſalutem comparandam, viam excogitauiſſe, vt qui crederet, ac baptizaretur, ſalutem adipiſceretur? hoc & ad intelligendum nullam affert ſecum difficultatem, & multo minus eget ſtultis (vt Pauli verbo vtar) & ineruditis, quamuis eruditionem in primis ſibi vendicent, quæſtionibus. quæ tantum abeſt, vt lucem rebus addant, vt hæ ſolæ ea, quæ aperta per ſe ſunt, obſcuriſsimis obruant tenebris. Formam habeto (ait idem, diſcipulum inſtituens) ſanorum ſermonum, quos à me audiſti, cum fide, & charitatē, quæ eſt in Chriſto Ieſu. at verò ſani ſermones eſſe qui poſsunt, qui ex ſanis inſanos faciunt? Sed illud nos ſæpe fallit, quòd omnia, quæcunq; in dubitationem venire poſſunt, continuò definienda etiam neceſſario iudicamus. quam rem fieri non opus eſſe, ſapientiſsime profectò Romanus quidam pontifex in Pelagianorum difficultatibus reſpondit, his verbis.
„ Profundiores, difficilioresq; partes incidentium quæſtionum, quas
„ latius pertractarunt, qui hæreticis reſtiterunt, ſicut non audemus
„ contemnere, ita non neceſſe habemus adſtruere. Ego verò illud etiam magis in nobis miror, quibus cum vetuſtiſsimi illi patres, tanquam abſolutiſsima exemplaria, propoſiti ſint ad imitandum, nos tamen tam imperiti pictores videmur, vt vix nuda liniamenta exprimere didicerimus. Quotus enim quiſque noſtrum eſt, qui illorum tractandæ rei theologicæ ſobrietatem, ab apo-

ſtolo traditam, venerari, ac pro viribus imitari non nolit? at quàm multa Baſilijs, Nazanzenis, Chryſoſtomis ſuccurriſſe credenda ſunt, longè ijs & praeſtantiora, & acutiora. quae tantum abeſt, vt prodere ſcriptis ſint auſi, vt aliorum etiam curioſitatem redarguerent. Praeuidit olim Paulus, fore tempora, quibus homines ſanam doctrinam non ferentes, & prurientes auribus, coaceruaturi ſibi eſſent magiſtros ſuis appetitionibus conſentaneos. ſed nunc, vt video, multo eſt deterior rerum ſtatus, cum in magiſtris ardentior linguarum pruritus, quàm in diſcipulis aurium deprehendatur. Gauiſus equidem plerunque ſum, & huic aetati noſtrae gratulatus, qua ſophiſtarum importunitatem, & curioſas diſputationes, ac ſuperfluas, nihilq; aliud, praeter iurgia, & lites ſecum afferentes, damnari cernebam, verum cum ijdem ipſi, quos ingenuę theologię aſſertores expectabamus, nihilo interdum inferiores illis, quos reprehendunt, neque minore dignos nota ob contentionis ſtudium ſeipſos faciant, illa, quam ante animo conceperam, laetitia in grauiorem mihi luctum vertitur. Nam ego quidem, & optimus, opinor, quiſq; mecum iudicabit, non tam ad ſophiſtarum vitium, praeſertim apud Chriſtianos, pertinere, pueriles fallacias, & importunam verborum venationem, quàm tractationem earum rerum, quę praeterquam quòd neceſſarię non ſunt, digladiandi tantum materiam praebent. Oportebat itaq; vos, praecipue in hac parte, vigilantiori iudicio vti, quod ſanè omnes boni, & qui antiquum ſcribendi morem aliquando renouari optabant, vobis defuiſſe dolent, quibus integrè, & pleno, vt

ſic dicam,

ſic dicam, ore gratulari hoc nomine minime potuerunt, quos cum cernerent, & nihilo minus, quàm veſtri, lætarentur tam præclari negocij auctores exiſtere, noluiſſent hanc veſtram gloriam, conſilij inopia, & quorundam parum cauto animi ſeruore obſcurari. Quare diſcernendum ſic ſuerat, & tribus quaſi ordinibus hæc collocanda caſtra, & ſuum cuiq; ordini pugnandi genus diſtribuendum. vt alia eſſent ſuo vitio nullo modo ferenda, ſed tollenda prorſus, & ab eccleſiæ moribus releganda. alia, quę quamuis cum vtilitate olim inſtituta fuiſſent, ſuaq; natura eſſent ſalutaria, hominum tamen culpa, atq; abuſu, iam non minora nunc interdum afferrent damna, quàm antea vtilitatem conſueuerant. alia deniq;, in quibus etſi exerceri acuta ingenia, & gloria non leuis parari inde poſſet, ea tamen ad pietatem, Chriſtianamq; ſimplicitatem non admodum pertinerent. De tribus his partibus cum aliqua breuiter dixero, parteis meas, quod ad hanc alloquendi veſtri cauſam ſpectat, abſoluiſſe me iudicabo. Primi generis ea ſunt, quę tam late patent, vt neq; occultari à quoquam poſsint, neq; ſingillatim à nobis neceſſe habeant commemorari, perditiſsimi non principum minus, quàm populorum mores. vt recte de vtriſq; dixiſſe viſus ſit Eſaias. Audite verbum domini principes Sodomorum. percipite auribus legem Dei noſtri populus Gomorrę. &, à planta pedis vsq; ad verticem non eſt in eis ſanitas. Quid hoc loco, inquies, erat faciendum? tacendum? minime verò. ſed videndum prius, cui, & apud quos, & quo pacto loquendum eſſet, primum ne forte iure in nos quiuis iacularetur, quod olim iniuria in Seruatorem eſt factum. Oſtende nobis ſignum, cur hæc facias. quando ne Eſaias quidem

ante progredi auſus ſit, quàm & os ignito calculo mundatum, & præceptum ei ſit, clama, ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem, & annuntia populo meo ſcelera eorum. deinde ne importuna fieret, tanquam muſica in luctu, noſtra narratio. poſtremo ne committeremus, vt qui adiutores huius plenæ maieſtatis prouinciæ, & duces etiam habendi fuerant, eos, dum parum circunſpecte agimus, amitteremus, aut etiam, ne dum nimis æruginem æradere volumus, frangeretur vas. neq; à ſcriptura deeſſe vobis exempla poterant. vt, cum mitteretur Nathan ad regem Dauid reprehendendum, quàm prudenter, ac ciuiliter ſic orationem temperauit, vt ſeſe rex ante ipſe damnarit, quàm eam cauſam, quæ ageretur, ad ſe vnum pertinere intelligeret. Non defuerunt profectò, quod neq; vos negaueritis, ſed ne hoc tempore quidem deſunt quamplurimi, qui cum Helia æmulatione æmulentur pro domino Deo exercituum, quia dereliquerint pactum domini filij Iſraël, & tamen crudo adhuc vlceri ferrum admouere formidant, ne qui curari debuerat, morbus amplius recrudeſcat. & ob hanc cauſam circunligare interea malunt, fouere oleo, & molliora adhibere medicamina. neq; metuunt, ne dum grauiorum malorum timore conticeſcunt, errorum cauſæ in eos reijciantur. cum non ſit idem, ferre, ſiquid ferendum eſt, & probare, ſiquid probandum non eſt. nunc auſtera iſta, rigidáq; ſeueritate, ne dicam furore, neque vitia ſublata ſunt, & bella, ſeditionéſque, quo nihil eſt Chriſtiano nomini magis aduerſarium, introducta. ita, quod admonemur à ſapiente, ne velimus eſſe nimium iuſti, maxime fuerat hic cogitandum. & illud præterea. in his concertationibus id accidere, quod in militaribus expeditionibus vſu ve-

nit, vbi in ducum magis conſilio, quàm in militum manu omnes victoriæ laudem poſitam eſſe confitentur. Sed alteram, vt propoſueramus, partem aggrediamur, in qua ea locauimus, quæ olim bene ac ſalutariter inſtituta, poſt vel inſcitia hominum, vel malitia ſic deprauata ſunt, vt faciem nunc alteram induiſſe videantur. Huius generis eſſe illa dicetis, quæ in Eucharistiæ tractatione verſantur, & in pœnitentiæ negocio, & cœnobiorum etiam ritibus, atq; inſtitutis. ſint enim hæc pro exemplo, quando veſtra omnia ſingillatim tractare animus non eſt. neq; verò neceſſarium. quibus in rebus proſpiciendum in primis fuerat, vt quæ populorum ſaluti non officerent, ea omnia, quamuis non cuiuis ſatis expolita viderentur, diſsimularetis tamen in præſenti, & magis opportuno tempori reſeruaretis, & ſaltem ethnici ſapientis viri ſententiæ meminiſſetis, qui docet, malum, quod bene iaceat, mouendum non eſſe, imò verò diuinus potius imitandus mos fuerat, qui, quoties nouandum eſſet aliquid, ita ſe ad hominum demiſerit conſuetudinem, vt aliquid ſemper de antiquo remitteret inſtituto. Etenim cum ſelectum illum populum à ſimulacris, & à communi cum reliquis gentibus cultu prohiberet, immolandorum animalium morem, qui ethnicis in primis erat familiaris, toto illo legis per Moſen datæ tempore ſeruari paſſus eſt, quanquam non hæc eſſet eius bona, vt apoſtolus ait, & placens voluntas, atq; perfecta, ut interdum dixerit, ſe non quæſiſſe iſta de eorum manibus, neq; in ſacrificijs eos redarguturum, quando ipſius eſſet orbis terræ, et plenitudo eius, quando, ſi eſuriſſet, non fuiſſet opus populi miniſterio. gratumq; eſſe duntaxat ſacrificium laudis, contritum item ſpiritum, & cor humiliatum eodem pacto ubi plenitudo temporis cum lucis plenitudine

D ij

aduenit, & docti ſunt homines poſthabitis vitulis & arietibus, exhibere ſua ipſorum corpora hoſtiam viuentem, & cultum ratione præditi animantis, & neq; circuncisionem eſſe quicq̄, neq; præputium. aliquandiu tamen admonente Deo, atq; eius ſpiritu, legis vmbræ, quæ iam inclinauerant, quadam ex parte ſapientiſsime toleratæ ſunt. His exemplis inſtructos vos, & armatos prodire æquum fuerat, & cum fateamini, non periclitari hominum ſalutem, niſi ſub vtraq; ſpecie Seruatoris Dei noſtri corpus, ſanguiſq; acciperetur, non erat tam acriter in eccleſiarum duces debacchandum, & tam hoſtiles excitandæ tragœdiæ, è quibus nihil, niſi populorum odia, & ſeditionum incitamenta oriri potuiſſe, cæcus profecto, aut apprime ſtolidus eſt, qui non videat. Quid enim, quæſo, ab hac multorum capitum bellua, ideſt confuſa inſcitia multitudinis non eſt timendum? quandò illa etiam, quæ non tollenda, ſed ferenda contenditis, tam peruerſe, ob eam tantummodo cauſam, quòd eorum abuſum reprehenditis, accepta à populis ſunt. Hinc illæ apud veſtros nefandæ cædes, & immanis humani cruoris profuſio. tot animarum interitus, tot diſsidia, non pro pietate, ne forte mihi miſſum à Chriſto in terram gladium, & bellum effingatis, ſed contra ipſas Chriſti leges, atq; inſtituta. Non potuit tam, neq; diſtincte, neq; aperte quidam veſtrum de humana poteſtate loqui, quin ad arma, & ſeditionem itum ſit, cum audiere, inter Chriſtianos, præter ſolum Chriſtum, neminem eſſe, qui ſit eminentior, quando omnes inter ſeſe æquales, & vnum ſint, eodemq; iure, potentia, facultate, honore ex æquo fruantur, atq; vbi alius non alio maior, ſed inferior eſſe percupiat. porrò nec poſſe, etiam ſi magnopere

quis ex animo velit, inſtitui, aut erigi poteſtatem, vbi tales ſint homines, cum indoles, & horum natura non ferat, neq; vbi eiuſmodi mortales non ſunt, veros eſſe poſſe Chriſtianos. Cum hæc vix idonea, quę in Platonis republica proponerentur, in hominum fæcem ſunt diſſeminata, quid ageret turba, niſi quod eſſet ſuo nomini conſentaneum? præſertim cum idem auctor interminatus principibus, vt ſibi ab eo cauerent, quod ait propheta. effundit contemptum ſuper principes. per Deum illis ſanctè deierauit, fore, vt ſi tantillum id verbulum principum negligentia in eoſdem vires acciperet, nulli ſint, quanta eorum cunque potentia, vel Turca non inferior videatur. atq; id iam fieri cœptum eſſe vehementer, paucoſq; supereſſe principes, qui non pro morionibus, ac nebulonibus haberentur. ſapere nunc incipere vulgus, & neq; velle, neq; poſſe eorum tyrannidem, animiq; peruerſitatem tolerari. His vulgus auditis, tanquam ſatis fuerit intendiſſe digitum ad fontem, & viam commonſtraſſe, qua libere graſſaretur, nihil philoſophari vltra aut ſciuit, aut voluit, quo pacto geminam filiorum Adæ portionem, & regnum Chriſti à mundi regno diſtinxeris, ſed exiſtimauit, opportunum eſſe tempus, quo conflarent, inuerſa Eſaię ſententia, vomeres ſuos in gladios, & falces in enſes. Hi ſunt tam ambitioſe prædicatæ libertatis Chriſtianæ egregij fructus, hæc inuecta in Chriſtianos fines pietas, hæc illa lux poſt mille, & eo amplius annos orbi omnium terrarum tandem aliquando declarata. Liceat enim, inuito ſanè, ſed manifeſtiſsima dicenti, paululum Dominici gregis damna deflere. O' iudicij inops ſæculum, nequid acerbius dicam, quod, quia rem precioſam à vili ſeiungere neſciuiſti,

os Dei eſſe nequiſti . Regio illa, quæ antea literarum cultu deſerta , nunc ſumma omnium gratulatione facta irrigua, quaſi paradiſus domini putabatur, honorem ſuum non intellexit , & aquarum nitorem ac puritatem , à qua fœcundandi vis eiſdem aquis ingeneratur , tantiſper ſeruare non potuit, dum illibatas tanti muneris largitori munificentiſsimo primitias fructuum ferret . Illa ingenia, per quæ iam intelligendis Pauli epiſtolis non exiguam lucem addi credebatur , ita parum ſuos impetus moderari curauere , vt ipſe etiam Paulus , ſcelerate quidem , & impie , ſed tamen apud aliquos male interdum audierit . In his ego malis illud non mediocriter doleo , quòd hæc nimium dolenda , nondum eos , quorum primum intererat , video doluiſſe . Sed inſtitutam orationem perſequamur. Peccatum eodem modo fuit in pœnitentię controuerſia , vt omittam gladiatorias de eius partibus contentiones , perinde quaſi non ſatis ſit cuiuis, non rudi ſolum, verum etiam erudito Chriſtiano, ſcire toto animo , & quibuſcunque poſsis viribus pœnitendum , & expectandam à benignitate Dei infinita cum ea fiducia , quæ filios decet , veniam , aut maxima Chriſtianorum pars , quorum ſaluti inſeruire iſta debuerant , harum diuiſionum, definitionumque, quæ voſmet etiam fatigant , ſit capax . Vt igitur hæc omittam , videte , quid apud populos in hac item parte profeceritis , qui tametſi profiteamini , laudari à vobis vehementer illam in ſacerdotum aures arcanam peccatorum confeſsionem , & miro modo placere , vtilemque eſſe , atque adeo neceſſariam , cum vnicum afflictis conſcientijs ſit ipſa remedium , quia tamen id tantum modo audierunt , probari eam ex ſcriptura non poſſe , à qua vna expeten-

dam omnium, quę agenda homini ſunt, formam ex vobis audiunt, & nunc in tyrannidem fuiſſe, & exactionem pontificum redactum opus, illud ex hac prædicatione eſt conſecutum, vt qui vel metu in officio continebantur, nunc ſuo arbitrio relicti, in ſe ſe experiantur, poſteriora hæc multò deteriora prioribus. Verum longè illud magis temerarium, abrogaſſe ſacerdotum priuatam illam dominici corporis, & ſanguinis oblationem, quàm etiam appellatione ſacrificij, quaſi ſacrilego verbo prohibetis, vt egomet mihi interdum videar inter Academicos, Stoicos'que verſari. quanquam teſtibus quoque philoſophis ipſis, re intellecta, in verborum vſu faciles eſſe debeamus, præſertim permittente ſcriptura, quę ſolis etiam verbis ex pietate pronuntiatis, ſacrificij nuncupationem donat. Immola (inquit) Deo ſacrificium laudis, &, ſacrificium laudis honorificabit me. nobisq; palàm prædicantibus, memoriam dominicę paſsionis interim oblatione illa renouari? Decebat ergo, cum nemo veſtrum ita oris duri ſit, vt rem hanc, ſi pie, ſanctèque agatur, non piam iudicare audeat, primum non tanta, in appellatione, vſúque vocabuli, contentione decertare, deinde non funditus tollere, quod ſua natura malum non eſſet. quandoquidem neque laudi medico datur, ſi, dum putridas recidere carnes vult, ſinceram partem cum illis trahat. Sufficere poterat, ſanctiſsimi muneris abuſum reprehendiſſe, eorum, qui templum Dei domum facerent negociationis, aut ſpeluncam latronum, non ita venerabile officium inſectari, tanquam nihil à re quauis prophaniſsima diſtare videretur. Eſto, princeps ſa-

cerdotis munus ſit, verbo Dei in populum diſſeminando operam dare, & in cæleſtis panis fractione ſeruandus mos Seruatoris, vt in cæteros fiat diſtributio. verum vbi hoc non ſit, exiguum illud, quod ſupererat boni, tametſi eodem illo plurimi abuterentur, fuerat relinquendum, & tolerandum non nihil ad patris noſtri Dei exemplum, qui tantum abeſt, vt propter ſceleratorum infinitum numerum bonos auferat, vt ipſorum in primis bonorum gratia, etiam vitia perferat impiorum. Ego vero, cum hos ſic præcipites auſus complector animo, mirari ſatis non poſſum, cur ijs, qui tam ignotis mundo conſilijs præfuere, non venerit interdum in mentem illa Pauli, cuius nomine tam ambitioſe gloriantur, nunquam pro dignitate laudata dexteritas, qui ſic omnibus omnia fiebat, vi etiam ea, quę alioqui vitioſa, & culpanda eſſent, non ſolum conaretur in eorum gratiam, quos ad veritatem allicere optaret, efficere, vt tolerabilia viderentur, verum etiam ſtatuere tanquam recta, & firma, quo facilius, quæ ex ſe proferret, introducerentur, nec veritus eſt in medio Areopago dicere, illum ipſum Deum, quem ignorantes colerent, ſe prædicare. O' Diuinum ingenium, ò vere electum vas, ò admirandam inſinuationem. Immolauerunt, ait Diuinus Moſes, dæmonijs & non Deo, Dijs, quos ignorabant. at Paulus intelligens nihil maculę aut ſordium, hac excogitata via, Euangelicæ puritati allini poſſe, ſed iter potius eſſe optimum, atq; adeo neceſſarium ad inſerendam in eam vrbem veritatem, maluit affirmare, veritatem in illis eſſe quidem, ſed ignotam deliteſcere, quàm nouam eſſe hanc lucem, & ignoratam hactenus orbi terrarum, quam & ab ipſo cælo Deus nunc hominum

generi

generi demiſiſſet, & ipſe ad eos inuexiſſet. Eamus nunc, & impro be mentiamur, Paulinam nos mentem hauſiſſe, qui, quantum diſtat ortus ab occidente, tantum ab eius moribus differre noſtros facimus. Is in parteis omnes circunſpiciens, ea etiam, quæ licent, à ſe abdicat, niſi ſaluti ſuorum conducant. nos ante ſpiritum omnem effundentes, quàm cogitemus, vnde veniat, aut quò vadat, etiam ea, quæ minime licent, tentamus; dum aſſequamur quouis pacto, vt ſententia ſimus ſuperiores. Is materno affectu omnia mo derabatur, & ſiquid in ſuos acerbior ob tollendos errores viſus eſſet, continuò ad lenitatis ſpiritum reuertebatur. nos ſpiritu furoris acti, omneis ab inferis furias videmur excitauiſſe, quæ omnia, quæcunque humanis viribus aſſequi non daretur, copioſius ſubminiſtrarent, vt maior ſcriptorum quorundam pars non niſi conuicijs conſtet, atque eius generis contumelijs, vt quiuis maniſeſtiſsime in il lis agnoſcat certum Eumenidum furorem, aut ſiquid monſtroſius cogitatio inferorum potuit excogitare. quibus rebus effectum eſt, vt & ij, qui aſſici huic ſectæ optauiſſent, maxime ſint ab hac opinio ne alienati, nullam magis ob cauſam, quàm quòd ſentirent, hæc omnia ex ſola rabie, & feritate fuiſſe profecta. Ex hoc fonte faci nus quoque illud emanauit ſæculis omnibus memorandum, vt omnia monachorum cœnobia, quæcunque potuere, ſine vllo delectu ſublata, & euerſa ſint, idque eorum ſtudijs (vt ex auctorum contemplatione, negocij natura dijudicaretur) qui diuturniorem in cœnobijs moram ferre non potuiſſe viderentur. Quid hoc etiam loco dicturi ſunt iſti Chriſtianæ rei inſtauratores? collocabunt & hoc inter res omnino factu neceſſarias? vel certe vtiles? quo tandem id pa-

E

cto ? quia natura , vitioſa res ſit hæc in cœnobijs agendę vitę ra-
tio ? at hi nuſquam hoc dixere . imò vero , & Benedictos, & Ber
nardos , & Franciſcos , reliquoſq; monachorum duces laudant , &
docent etiam, quo pacto verum, ac pium votum ſit futurum, &, ne
me quis ſuſpectum forte habeat, non grauabor ipſa eorum verba, ni
„ hil immutans, huic orationi meę inſerere. Chriſtiano (inquiunt) et
„ pio affectu vouens ſic cogitabit neceſſario apud Deum . ecce Deus
„ hoc vitę genus voueo tibi, non quòd æſtimem hanc eſſe viam ad iu
„ ſtitiam, & ſalutem, aut iuſtificationem peccatorum. hoc enim auer
„ tat à me miſericordia tua . hoc in Chriſti domini mei redundaret
„ iniuriam , cum hoc ſit negare eius merita, & ſanguinem eius pollu
„ tum ducere, & oſtentui habere filium tuum, cuius ſolius eſt hæc glo
„ ria , vt ſit agnus Dei , qui tollat peccatum mundi , in ſanguine
„ ſuo omnes lauet , & iuſtificet . non abijciam tam ſacrilegè gratiam
„ tuam . expectabo, & præſumam hæc in ipſo ſolo, nequaquam in me,
„ aut vlla creatura , nedum in vobis & operibus meis . Sed hoc ago,
„ quandoquidem in carne viuendum eſt, nec ociandum eſt, apprehen
„ dam hanc formam viuendi, exercendi corporis gratia , ad ſeruien
„ dum proximo , ad meditandum in verbo tuo , quemadmodum alius
„ apprehendit agriculturam , aut artificium pro ſuo quiſq; exercitio,
„ abſq; vllo meritorum, aut iuſtificationis reſpectu, quam oportet in
„ fide priorem eſſe , & ſemper ſuperiorem manere, & in omnibus re-
„ gnare . His certè verbis non vt deteſtanda monachorum vota re-
prehenduntur , ſed admonentur tantum homines, ita vouere , vt ni
hil ſuis meritis , aut recte factis confidant . quæ ſanè cogitatio in
primis Chriſtiano viro eſt conſentanea . Quid igitur fuit cau-

ſe, quamobrem bonum ac ſalutare factum à ſuis finibus relegarent? corruptum (inquient) erat iam illud vitę genus, atq; iccirco tollendum è medio iudicauimus. Et tam oſcitanter prætermiſiſtis, neq; illud adiungere cogitauiſtis, quod vos ſapientiſsimus paterfamilias multò ante admonuerat; ne cum Zizanijs euelleretis ſimul & triticum? Longè enim maius eſſe conſeruandi boni, quàm auferendi mali ſtudium debet. quę conſideratio effecit, vt meſsis tempus comburendis zizanijs reſeruaretur. Dictum præterea prophetę fuit. ecce conſtitui te hodie ſuper gentes, & ſuper regna, vt euellas, & deſtruas, & diſperdas, & diſsipes. tantum'ne? imò verò vt, & ædifices, & plantes. Quòd, ſi ſceleribus tantummodo vindicandis intendendus eſſet animus, noſtrum genus in ipſis exordijs perdendum fuiſſet, neque Deus vnigenito filio non pepercißet, neq; relictus eſſet ſaluti locus, vt pio eius cruore de manu inimicorum noſtrorum liberati ſeruiremus illi in ſanctitate, atq; iuſtitia. Si omnia, quęcunq; in impios vſus aut conuerſa ſunt, aut conuerti poſſunt, ab hominum vſu iudicauerimus remouenda, iam olim Solem, Lunam, Cœlum deniq; totum, & creatam omnem naturam interijſſe oportuerat, quando tot annorum millibus in eorum contemplatione defixi mortales, & ab auctore ſuo auerſi, creaturę potius, quàm creatori ſeruierunt. Si vlla apud mortales ſtudia aut ſunt, aut vnquam fuerunt, quę diutius irreprehenſa perſeuerauerint, habuiſſet fortaſſe aliquid excuſationis iſta temeritas. ſed terrę noſtrę, ex quo tempore execrationi facta obnoxia eſt, tam ſolers cultura nunquam adhiberi poterit, quin ſpinas ferat, & tribulos, cum etiam ſegetes, quæ & lolio forte,

& auenis ſterilibus ſint liberæ, naſci ſine paleis nequeant, nec tamen ceſſandum propterea, aut ab agrorum cultu, aut à ſeminibus terræ committendis. Hoccine Chriſtianam erit inſtaurare rempublicam, deſertam eam reddere, & ſpoliare habitatoribus? & ijs habitatoribus, qui cœleſtium vitam in terra, & in fragili adhuc corpore repræſentent, qui communitatem vitę ac victus perfectiſsimam amplexentur, in qua priuatarum facultatum poſſeſsio relegata eſt, controuerſię, & opinionum contrarietas abierunt, turbatio omnis, & contentio, & lites è medio ſublatę ſunt. communia verò omnia, animę, ſententię, corpora, & quibuſcunque corpora nutriuntur, atque curantur, quemadmodum communis Deus, ſic communis pietatis negociatio, communis ſalus, communia certamina, communes labores, communes coronę. multi vnus, & ille vnus, non ſolus, ſed in pluribus. Quid huic reipublicę par? quid ea beatius? quid connexione, & vnitate fortius? quid hac morum & animorum contemperatione gratioſius? homines diuerſorum generum, & regionum incitati in tam exquiſitam, vt ſic dicam, identitatem coaptati ſunt, vt anima vna in multis corporibus inſpiciatur, & multa corpora vnius voluntatis inſtrumenta videantur. Tales nos à principio Deus eſſe voluit, & in his vt eſſemus, condidit. antiquum hi reuocant bonum, primi parentis Adæ peccatum obtegentes. diuiſio enim & diſſenſio, & bellum non eſſet inter homines, niſi peccatum naturam diſſecuiſſet. Hi naſcentis eccleſiæ primordia prę ſe ferunt, & manifeſti Seruatoris imitatores, eiusque in carne conſuetudinis exiſtunt. nam quemadmodum ille chorum diſcipulorum conſtituens, communia omnia, communem ipſe ſe apoſtolis præbuit, ſic

& hi magiſtro ac duci obtemperantes, apoſtolorum ac domini formam viuendi accuratè imitantur. Hi vitę hominum apertè declararunt, ſe diruptam hominum naturam, & infinitas in parteis diſſectam, quantum in ipſis eſt, rurſus & ad ſe ipſam, & ad Deum reuocare, atq; colligere. Quid, ſi comparemus, præter cæleſtem rempublicam, ad tanti boni æqualitatem accedat? vbi pater quidem vnus ſupernum imitans patrem, filij verò multi, mutua erga præſidem ſuum beneuolentia certant, inter ſe vnanimes, & patrem amplexantes ſactis cum virtute coniunctis, nullam hi profectò, niſi cæleſtem hic imaginem referunt. incorrupti filij ſuperni patris, & hos incorruptio vindicauit, dilectio colligat ſuperiora, dilectio & hos inter ſe coaptauit. Quæ præterea non ex his caſtris virtutum exempla petita ſunt? quę non ab his præclari ingenij monumenta relicta? Fingamus animis, neminem huius vitę ſtudioſum neq; ſuperioribus fuiſſe ſæculis, neq; nunc eſſe. quantum & illis ademptum erit, & nobis deerit? quantò craſsiores mundum tenebrę occupauiſſent, niſi eiuſmodi viua ſemper exempla nobis ante oculos verſarentur, hominum, qui in carne extra carnem viuerent, qui humana omnia contemnerent, ac pro nihilo putarent, qui diuinis in rebus die, noctuq; occupati, etiam alios docerent philoſophari? Hoc hominum genus, ob corruptos aliquorum mores, ex hominibus tollere quidam hac ætate tentauerunt, O' ætatem noſtram calamitoſam, quàm penè ſolem è mundo repente ab ijs ſublatum vidimus, qui lucem tenebras, & tenebras lucem conſtituere. Non hac ergo fuerat ingrediendum via, ſed curandum, quàm fieri poſſet commodiſsime, vt intellectis morbi cauſis, in medicorum morem peritorum, opportu-

na remedia, & morbo cõſentanea adhiberentur. vt leuaretur ægrotus, non interficeretur, & reparatis antiquis viribus, non ſolum ſpectantibus iucunditatem, ſed medico etiam gloriam afferret. Quòd ſi vſpiam greges aliquos ita lues infeciſſet, ut nihil in eis ſani omnino appareret, non cõburendæ cõtinuò caulæ fuerant, ſed ita purgandæ, vt nouis inducendis gregibus parata eſſet habitatio. Quare ad inſtaurandum priſcũ monachorũ decus, presbyterorũ item (nam eadem vtrorũq; ratio) aliorumq; eccleſiæ miniſtrorum, præcipuũ illud fuerat, & quaſi cardo rerum, vt ſelectione in ijs aut eligendis, aut admittendis vteremur, neq; cuiuis ſpiritui crederemus, ſed diligentius, diutiusq; probaremus, vt Paulus docet, num ex Deo ſint. hinc omne boni, maliue principium, huc exitus referendus. Plantatio, quam cæleſtis plantat pater, non eradicatur. hoc niſi fiat, vxorum greges ſi adhibeas, ſcortationes, & cætera carnis flagitia prohibere non poteris. nam illud remediũ, ad eradenda praui cupidinis elementa, admodum eſt imbecillum. ardentior enim fieri ſolet irritata laſciuia. vt interea ſileam, alijsq; relinquam iudicandum, quàm deceat, inter quotidianos coniugum amplexus cæleſtia tractare myſteria, quotue incommoda ex filiorum, nepotumq; gregibus ſecutura ſint. Neq; verò mihi nunc apoſtolorum tempora, vel poſtea raram auem, vnum, aut alterum, quibus liberorum ſuſceptio impedimento ad pure tractandum ſacerdotium, non fuerit, obijciatis. præſens rerum ſtatus potius eſt attendendus, quo præcipua, & penè ſola eſt cogitatio, qui ſint eccleſiarum reditus, quibus artibus ſe quiſq;, ac ſuos locupletet. Verum ſeligite mihi, vt dicebam, eos, qui ab adoleſcentia iugum domini ferre didicerint, ſacras literas cum Timotheo ab infantia nouerint, quæ

poſsint eos inſtruere ad ſalutem, affectum illum in Chriſtum Ieſum toto pectore hauſerint, intelligant, quid ſit, immenſam erga nos Dei charitatem in dato filio fuiſſe declaratam, Chriſtianę philoſophię maieſtatem ſint admirati, & in eam rapti, quam vbi cum cæteris rebus omnibus, voluptatibus, opibus, honoribus, humanis doctrinis contulerint, omnia vt detrimenta arbitrentur, & ſtercora. ſciant obtemperare maioribus, abundare item, ac penuriam pati, qui cibum in pondere, ſomnum in menſura capiant. quorum deliciæ ſobrietas ſit, & parſimonia. qui corpus caſtigare cum Paulo, & ſeruituti ſubijcere, & laſciuientes appetitionum, ac libidinum motus fame, ſiti, vigilijs perdomare docti ſint. qui iam obturauerint aureis ſuas, ne audiant ſanguinem, & clauſerint oculos ſuos, ne videant malum, & ſenſus omneis compoſuerint, vt eorum in pace ſit habitatio. qui denique non ea, quæ videntur, ſed quæ non videntur, cogitare, ſapere, quærere ament, vbi CHRISTVS eſt in dextera Dei ſedens. Hos ſi ad vaſorum Dei cuſtodiam, & cæleſtium myſteriorum diſpenſationem admoueritis, non erit magnopere metuendum, ne aut, ſi cœlibatum vouerunt, eos voti pœniteat, aut, ſi non vouerunt, vxoris contubernium quærant. Neq; me nunc quiſq; putet hominem finxiſſe, qui inueniri nuſq; poſsit. habuit ſemper, & nihilo minus habiturus eſt Chriſtianus orbis has opes, neq; deſpero, & hodie, ſiquis etiam Helias ſupereſſe vnum ſe vociferaretur, plus quàm ſeptem millia virorum reperienda, qui ad Baal imaginem genua ſua non curuauerunt. At vero dum hæc colluuies, & iſtæ vndique collectæ ſordes perdurant, hominum, qui illotis manibus & pedibus ſine vllo iudicio

ingrediuntur, aut, rectius dicam, inuadunt ſancta, quid ſinceri, quid ſani ſperandum eſt? quid ab eo expectes, cuius ab ipſa pueritia mens prauis opinionibus imbuta ſit? qui adoleſcentiam impudice exegerit, et varijs ſceleribus ſeſe contaminauerit? qui omnia, præter vnũ Chriſtum, norit? qui cum ſacris initiari cogitat, nihil niſi vel ambitionem, vel opes meditetur? cui, quid ſit, credi ſibi eas animas, pro quibus Chriſtus mortuus eſt, ne in mentem quidem vnquam venerit? ab his auſpicijs quid portendi aliud poteſt, quàm quod toto huius generis electionum tempore perſpectum eſt? Verum nulla tamen exiſtere debuit tanta peruerſitas, quę nos prouocaret, vt vetuſtiſsimum ſanctiſsimumq; morem à Chriſti eccleſia tolleremus. qui cum per ſe optimus ſit, id tantum enitendum fuerat, vt ad veterem formam priſcumq; inſtitutum reuocaretur, & tanquam auro ſuus color, & ſpecies reſtitueretur. Etenim tutius multò eſt, ea inſtaurare, quę experti antea fuimus recta, atq; honeſta, remotis, quæ hominum negligentia obrepſerant, vitijs, quàm incertis euentibus ſeſe committere. quam cogitationem pleriq; veſtrum ſi habuiſſent, non fuiſſet opinor neceſſarium, tam inuidioſe, & tanto cum ſtomacho Romanam ſedem inſectari, & optare deiectam eſſe, ac dirutam. Fingite enim, vt, hoc ſoluto nexu, ciuitates, prouincię, regna, nullam inter ſe rerum eccleſiaſticarum habeant communicationem, ſitq; is rerum ſtatus, qui à ſcriptura dicitur. In diebus illis non erat rex Iſraël, ſed vnuſquiſq;, quod ſibi rectum videbatur, hoc faciebat. quantò eſſet miſerabilior Chriſtianę reipublicæ facies? Etenim, cum primum principes, quos inſatiabilis opum appetitus die, noctuq; vexat, ſublato metu, qui nunc videtur inſanæ cupiditati ſolus eſſe impedimento, op-

portunitatem nacti ſuerint, impune in eccleſiarum facultates irrumpendi, & licentiæ fræna laxarint, quis hunc ſtatum illo permutare ſapiens velit? Quo tempore in epiſcopis eligendis nulla erat diuitiarum cogitatio, difficile tamen videbatur, multitudinis iudicio fidere. nunc, cum præter ambitionem ad ſolos reditus annuos, nulla iam regendarum animarum cogitata ſolicitudine, aut periculo, animus intenditur, cum non paſtor quæritur, ſed eccleſiæ diuitum paſ ſcua factæ ſunt, quæ ſeditiones, quæ cædes, quæ malorum incendia excitarentur, ſi ciuitatibus hæc eligendi facultas permitteretur? neque vero negamus, etiam in hoc ſtatu plurima peccari (neque enim iniquè factorum patroni eſſe volumus) ſed illud conſtantiſſime affirmare audemus, tanto illa grauiora fore, & ſceleratiora, quanto & acrioribus, concitatioribusque animis, et minore conſilio, aut ſine conſilio potius, ſed rabide, ac ſurenter res agerentur. Quare et vtilior omnibus, et vobis honorificentior, et ſummo cum principum, tum populorum fauore excepta ratio fuiſſet, ſi poſtulatum eſſet, vt ſtaret quidem ſuo gradu Romana ſedes, neque vlla ex parte illius dignitas imminueretur, verum ad priorem ſpeciem, pulchritudinemque reuocaretur. vt Gregorij, Leonesque ante oculos proponerentur, quibus priuatus cenſus breuis eſſet, commune magnum, qui vere cum Paulo gloriarentur, præter ea, quæ extrinſecus imminent, incumbens mihi quotidiana ſolicitudo omnium eccleſiarum, qui diſcerent in laboribus, et periculis, et infirmitate gloriari, qui, vt opus prophetæ facerent, ſarculo potius, quàm ſceptro honeſtarentur, vt dicere poſſent, plus omnibus laboraui, qui accincti gladio ſpiritus, quod eſt verbum Dei, miniſterium ſuum honorificarent. qui do-

F

minari tantũ lupis, non clero vellent, ſed forma potius facti gregis, adniterentur, duo illa inter ſe coniungere maxima, cum ſumma poteſtate humilitatem ſummã, atq; modeſtiam. qui tanq̃ fideles, & prudentes ſerui præeſſent. præſentiſsimum venenum dominandi libidinẽ arbitrarentur. indignationem læſo, lædenti miſerationẽ impertirent. ne'ue vnq̃ domino ſuo ſe maiores facerent, qui non venerat, vt ſibi miniſtraretur, ſed vt alijs miniſtraret. omnia ad exemplar, quod in monte ſibi oſtenſum eſt, conformarent. qui vitiorum vltores, & veræ libertatis vindices toti terrarum orbi apparerent, quorum auctoritate vrbes, prouinciæ, gentes, regna; tanq̃ alarum vmbra protegerentur. qui contererent molas iniqui, & de illius dentibus auferrent prædam. qui iuſtitia induti, & iudicio, tanq̃ veſtimento, ac diademate, Chriſti gloriam facerent vſq; ad extremum terræ coruſcare. O' vos beatos, & poſteritati omni commemorandos, ſi veſtra prudentia, veſtro conſilio id factum eſſet, quod nunc longè ſapientiore modo, ac tranquilliore, fauente Deo opt. max. quod certè ſperamus, & volumus, inſtituitur faciendum. nunq̃ enim aut defuit, aut defutura eſt ſe quærentibus diuina liberalitas, quæ iam ingentem dedit ſui nutus ſignificationem. neq; enim perſuaderi mihi vnq̃ poterit, fruſtra, aut temere excitari, & acciri tam egregios animos, quibus princeps cura ſit pietas, & in dies præterea optimum quenq; vrgere, vt Chriſti eccleſia, in ſua ſpecie, & decore, noſtro tandem ſæculo conſpiciatur. Hanc ego tunc profectò, & vniuerſus orbis terræ mecum verè Romanam ſedem, hunc iure maximum, ac beatiſsimum Pontificem appellabit, cuius opera, labore, induſtria, ſudoribus, Chriſtianus orbis ſe viderit reſtitutum.

Qui nam illa merita æquare tituli poterunt? exiguũ penè erit, quod nunc pro magno dicitur, princeps epiſcopoꝝ, hæres apoſtoloꝝ, vniuerſi, quacunq; tellus patet, gregis, neq; ouium ſolum, verum etiam paſtorum paſtor, quiq; ſuo iure in eos, qui ſuper alios poteſtatem acceperunt, imperium exerceat. Sed ne, dum ego iam frui expectatis bonis, hac ipſa commemoratione, mihi uideor, dicendi curſum demorer, ad eam partem, quæ ſola reliqua eſt, expediendam feſtinemus, in qua ea collocauimus, quæ ingenia quidem exercere, & gloriã parare inter homines ſolerent, ſed illa tamen Chriſtiana pietas, ſimplicitasq; non ſolum non requireret, verum ab eis etiam potius perturbaretur. Hæc huius generis omnia fuerant omnino reticenda, oportebatq;, vt generoſe in hac parte geſtientibus animis noſtris imperaremus, vt pleraq;, quamuis acute excogitata, commorerentur intra nos, neq; metueremus (vt ait ſapiens) ne nos dirumperent. neq; enim laudem eſt aſſecutus, qui ait, conceptum ſermonem quis poterit cohibere? cum ſpiritus ipſe prophetarum prophetis ſubiectus ſit. Quanq; ſcio, poſſe mihi à vobis hoc loco noſtros obijci, qui auctores, aut magiſtri potius vobis fuiſſe appareant haꝝ curioſarum tractationum. Veꝝ memineritis, me nullo modo ea in noſtris laudare, quę in vobis reprehendo, ſi pari vituperatione digna ſint, & apud quoſcũq; reperiãtur prophanę nõ ſolum uocũ, ſed reꝝ multò magis nouitates, eas vbiq; viri prudentes abominãtur, nihilq; in hac re à veſtra ſentẽtia diſtant, niſi q;, dum trãquillo animo, quaſi æqua libra quãtũlibet reꝝ pondera examinant, iniquum recto non confundunt, at quicunq; ferè è veſtris ſcripſere, nimio calore animi exardeſcentes, vltra metas interdum delati ſunt. hinc frequens illa vox, ſophiſtę,

& fœdiora etiam, quæ, vt veſtris parcam, prætereo. nam contumeliæ ijs tantummodo ferè ſunt ignominiæ, qui eas protulere. at graues viros, & eos, qui inſtaurandis eccleſiæ moribus incumberent, decebat ſic dijudicare. nullas eſſe neq; facultates, neq; artes, tam ſapienter ab hominibus inſtitutas, quin vel in eis aliquid deſiderari poſſit, vel eædem minus accuratè, ac prudenter tractari ſoleant. neq; fieri poſſe, vt quicq̃ omnibus numeris abſolutum humana natura aſſequatur. illum quoq; veterem tractandæ theologiæ morem non æquè feliciter ceſsiſſe omnibus. neq; mirandum, ſi et hac ſcholaſtica (quam vocant) diſputandi via, multi ob iudicij inopiam ſint abuſi. aut neſcierint Ariſtoteli, qui & ipſe ſiquid veritati conſentaneum ſcripſit, diuinæ etiam hoc munificentiæ eſt aſcribendum, ſuos terminos, extra quos progredi non auderet, aſsignare. poſſe tamen nihilo minus multos, & vberes ex hac, quàm ex alijs, fructus capi, modo ab ijs tractetur, quibus iudicium, & tractandæ cuiusq; rei ſcientia non deſit. Quare deteriorem hic voſmet (pace enim dicam veſtra) cauſam veſtram facitis, qui cum curioſas, & inutiles inſectemini diſputationes, ſententias in vulgus admirandas, & quædam hominum opinionem ſuperantia prodere volueritis, in quibus excepta curioſitate, & inani iactantia, reperire nihil præterea aliud poſsis. vt illa erant, quæ dudum de arbitrij libertate dicebamus. vt illæ determinationes. animas in purgatorijs locis perpetuo peccare tandiu, dum horrent pœnas, & requiem expetunt. Abſtruſam (Deus immortalis) philoſophiam. Easdem, quæ viuentium ſuffragijs à pœnis liberentur, minus beari, nimirum vt hac perſuaſione, et illæ diutius torqueantur, & nos ad pietatis opus ſimus pigriores. Contagionem illam naturæ, quam

ſomitem appellant, animas remorari, quo minus in cælum eant. Lyn ceos oculos. Virtutes, quas morales vocant, eſſe peccata. Quid hoc opus erat? ſiue in Ariſtotelis fortaſſe inuidiam, ſiue alia quauis ex cauſa ſit dictum. quemadmodum & illud. opera quæuis ante adeptam charitatem eſſe peccata. item in baptizatis pueris manere peccatum. Quanq̄ non ego illis vehementer moueor, quæ prurientis tantum linguæ indicia præ ſe ferunt. verum, vbi cum illis coniunctæ ſunt paruulorum, qui ſunt in eccleſia infiniti, offenſiones, miror hos nihil metuere illud euangelicum, uæ, & aſinariam molam circun ligandam eorum collo, vt in profundo maris demergantur, qui eiuſmodi paruulis ſunt offendiculo. vt vel hoc exemplo appareat, quantum alienæ ſalutis ſatagant, qui tam frigidè ſuam curent. Erat & hoc ſcilicet ſcitu neceſſarium, aut certè ſalutare. contritionem, quæ diſcu tiendis, colligendis, deteſtandis peccatis comparatur, hypocritam facere, & magis peccatorem. neq; omnia mortifera peccata confitenda, eos enim, qui omnia confiteantur, nihil relinquere miſericordiæ Dei. & hæc (quod miraculum auget) ab eodem ore proficiſcũtur, quod omni um maxime, quos meminerim, commendat confeſsionem, vt planè af flictis animis, conſcientiiſq; neceſſariam. propterea quòd detecta fratri noſtro conſcientia, & malo, quod latebat, familiariter reuelato, verbum ſolatij ex ore fratris accipimus, quòd ſi detegendi morbi cau ſa fieri iſta iubentur, quæ noua medicandi ratio excogitatur, vt ad ſanitatem faciat, aliquam male ſani corporis partem non aperire, do loremq; diſsimulare, aut non dolere? At hoc (inquies) indignor, non intelligi, quem ad finem referri iſta velim. nempe vt fidei vir tus latius pateat, apertiuſq; illuceſcat. Quis hæc præter te vnum

(quanquam & de te interdum ſubdubitem) paradoxa intelligat, quæ ſi etiam dilucidè, ac ſole clarius interpretere, vix eruditiſsimi quique huic ita ſublimi theologiæ ſint apti? Ego verò, & mei ſimiles, ſi in ſpiritu humilitatis, et contrito corde, collectisque diligentiſsime, ac diſcuſsis, & abominatis peccatis omnibus, & exiguis, et magnis, veniã petierimus, eamque ſoli diuinę pietati acceptã retulerimus, non veremur, ne parũ tuto res noſtræ ſint collocatæ in loco, ne'ue illi labores, à quibus abhorrere nos iubes, damnũ ſint allaturi. qua in ſententia ſi & te ſemper cõtenderis perduraſſe, tollendæ è medio fuerant propbanæ vocũ nouitates, & falſi nominis ſcientia. nam quid eſt propbana nouitas, ſi hoc nõ eſt? Heu ſurdas aureis, quæ tam ſæpe damnantẽ iſta Paulum nõ exaudierint. ſed nos niſi rara aliqua, ex quibus quæſtiones ſuſcitentur, & quæ admirationem pariant, excogitauerimus, nihil ſumus. at Paulus non ſic. ſed ſtultas (inquit) & ſine diſciplina quæſtiones deuita ſciens, quod lites generent. Seruum autem domini nõ oportet litigare, ſed manſuetũ eſſe in omnes, igitur & in aduerſarios, & à ſuis dogmatibus alienos. vbi enim furori locus aliquando erit, cũ iubeat, nõ ſine modeſtia eos corripere, qui veritati aduerſentur? Quid verò illa? omnibus eſſe cõmunes eccleſiæ claues. Chriſtianos omnes eſſe ſacerdotes, qui pari iure poteſtatẽ in quouis ſacramento habeãt. pueros, ac mulieres etiã æque abſoluere à peccatis, atque Papam. cui, è media præſertim plebe, non arrideant. quem non extimulent, vt tandem facto agmine ſancta occupent, & ijs ſublatis ritibus, nouã pro libidine rerum faciem in eccleſiam introducant? eoque magis, quod de te audiere, epiſcopos, monachos, ſacerdotes, & huius generis primates reliquos eſſe idololatras. vt remoto omni religionis metu,

qui ſolus reuocare ab egregio facinore homines videretur, ſciret, hoc ſe facto ſacrificiũ Deo exhibere. At verò, ſiqua Chriſtiani orbis regio Amazonas haberet, nihil propius fieri potuiſſet, q̃ vt hoc quoq; perpetuũ ſuorũ factorum monumentũ poſteritati relinquerent. vt tranſlato ad muliebrem ſexum ſacerdotio, idq; fortiſsima virorũ auctoritate, ipſæ eccleſiaſtica quæuis officia adminiſtrarent. Illa demum q̃ interiora, & recondita? eſſe mortalium (tua enim reponenda ſunt verba) mortaliſsimum, non credere ſe eſſe damnabili, & mortali peccato obnoxium coràm Deo. cui ſententiæ cum è regione illud opponis, vt caueat omnis Chriſtianus, ne vnq̃ incertus ſit, an Deo placeant ſua opera, nam peccare, quicunq; ſic dubitet. Deinde peſſime docere, qui dicant, neſcire nos, quando ſimus in charitate, & ex aduerſo neminem certum eſſe, ſe non ſemper peccare mortaliter. hæc, quę, opinor, ad illam à te in primis excitatam fidei rationem referri vis, niſi fide percipiantur (nàm aſſequi intelligentia niſi diuinus nemo poteſt) ex ſtultis profectò pleroſq; omnes inſanos faciunt. Verum poſtea q̃ oratio ad operum, & fidei mentiotionem ſponte deflexit, audire de hac quoque parte pauca, quæſo ne grauemini. Veſtram equidem hic maxime vicem doleo, qui ſi cum tranquillitate, ſine indignatione, & bile, quæ omnia rectè facta in vitium ſua contagione conuertit, hanc verè Chriſtiano dignam viro partem tractauiſſetis, fortaſſe tum merito vos Chriſtianæ libertati fauiſſe, gloriari (ſi gloriari cuiquam licet) potuiſſetis. Quid enim tam illos decet, qui Chriſtum norint? quid tam ei, qui ſit harum rerum capax, ad ſciendum vtile, aut neceſſarium, quàm ſcire, gratis ſe fuiſſe ſeruatum, & iuſtitiam noſtram eſſe

Dei miſerationes? nõ enim ex operibus iuſtitiæ, quæ nos fecerimus, apparuit ſalutaris illa benignitas, & humanitas Seruatoris noſtri Dei, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit, per lauacrũ regenerationis, & renouationem Spiritus ſancti, quem effudit in nos abunde per Ieſum Chriſtum Seruatorem noſtrum, vt iuſtificati gratia ipſius hæredes ſimus ſecundum ſpem vitæ æternæ. Quid autem de operum, tanquam à ſe proficiſcentium, iuſtificatione cogitandum cuique eſt; qui ſi etiã omnia, quæcunque imperata ſunt, impleuerit, quod nemo aſſequi tamen poteſt, iubetur profiteri, ſe inutilem ſeruum eſſe? at ſeruo, qui nulli ſit vſui, quid præter verbera aut durius aliquid expectãdum aliud eſt? & tamẽ quid erat opus tam furioſa, & rabida operum inſectatione? & tanta cum inuidia de illis loqui, vt diceremus, opera nihil eſſe corã Deo, eáque nihil inter ſe differre, imò verò etiam optime facta peccata eſſe? atque adeo pernicioſum eſſe errorem, ſiquis ad Euchariſtiæ ſacramentũ accedat, ea nixus fiducia, quòd nullius ſibi lætalis criminis conſcius ſit? Si eum, qui ita ſentiret, diceres, nondum rerum cardinem aſſecutum, fuerat tolerabile, at vociferari, pernicioſum etiam errorem eſſe, hoc quid efficere aliud queat, nõ video, niſi vt multitudo, quam experti iam olim eſtis omnia ad ſuas appetitiones detorquere, poſito, qui exiguus ad ſalutem ſuperfuerat, metu, recta, & honeſta omnia facta abominetur. At Paulus, quo vos acriores fidei propugnatores eſſe, affirmaturos non exiſtimo, non tanto vſquam opera eſt odio perſecutus. qui ad ea ſic animat, vt dicat, vnumquemque mercedem accepturum ſecundum proprium laborem, & redditurum Deum vnicuique ſecundum opera ſua. Beneficentiæ (inquit) & communicationis nolite obliuiſci, talibus enim hoſtijs

conciliatur

conciliatur Deus. ſexcentis item alijs locis. neq; ille ſolum, ſed reliqui apoſtoli, & Seruator ipſe, qui cum ad opera frequentiſsime inuitarent, nulla interim facta fidei mentione, non verebantur, ne eidem fidei iniuriam facerent, atq; vt huius rei teſtimonium ex omni parte haberetur, angelus, qui ad centurionem Cornelium ingreſſus eſt, videte quid primum dixerit. preces tuæ, & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu Dei. Quid autem attinuerat ſic ardenter in opera inuehi, cũ voſmet iuſtitiæ operibus operam eſſe dandam non diffiteamini? quia ijs (inquit) iuſtificatio tribuebatur. quid tum? impium eſt. quid ita? gratiam Dei abijciunt, quicunq; ita ſentiunt, vt illis ſine cauſa Chriſtus mortuus ſit. quid igitur iubes? vt credant ſe fide iuſtificari. Credat ergo aliquis, ſe ob eam cauſam iuſtificari, ꝙ crediderit, idq; fidei ſuæ meritis aſcribat, ꝙ ſalutem ſit promeritus (ita enim ferè, qui hominem fide iuſtificari audient, interpretabuntur) hic ſententiæ veſtræ ſcopum erit aſſecutus? non opinor. nam in eodem cum prioribus hærebit luto, quandò præſtantiſſimo omnium operum, id eſt fidei, non ipſi Chriſto ſalutem acceptam referet. Date mihi nunc rurſus hominem, qui cum audierit ſcriptũ: reddendum vnicuiq; iuxta opera ſua. & fidem, quæ operibus vacua ſit, nihil diſtare à corpore, cui deſit ſpiritus. & Abraam ex factis iuſtificatum immolato Iſaac filio: ſic ſibi perſuadeat; nulla quidem humana opera tam ingentis ſua natura eſſe meriti, vt iuſtũ reddant hominem coram Deo. Ipſum tamen Deum, qua eſt benignitate, velle hanc factis noſtris tribuere appellationem, & facultatem, vt per illa iuſti appareamus, & in hac cogitatione mane ſemi net (vt ait ſapiens) ſemen ſuum, & ad veſperum non dimittat manũ

G

ſuã, dum ignorat, vtrũ hoc an illud ſit placiturũ, ſed nihilo interea
minus ante oculos ſemper habeat illum vnigeniti filij Dei pro ſe effu
ſum ſanguinẽ, qui ſalus verè ſolus, & redemptio ſit noſtra. verum
nõ ita acuti ſit ingenij, vt dijudicare ſciat, utri nã parti, operibus'ne,
an fidei vim iuſtificandi aſsignet. tantũ norit, omnẽ ſui iuſtifica-
tionẽ à Deo & Chriſto eius eſſe profectã. hunc, qui ſic cogitet, lon
gè à veritate aberrare exiſtimabitis? minime ſanè. cũ propius, ꝙ il
le alter ad veritatẽ accedat. In hunc itaq; modum docendum erat, &
formandi ad pietatem, nõ ad contentionem animi, & ſiqui vsq̃ vos
diuexare inutilibus digladiationibus tentauiſſent, illos, vt ſophiſtas
contemnere oportebat, atq; reſpuere ingenuo, liberóq; faſtidio. nunc
verò, dum accenſis nimiũ animis cum aduerſarijs veſtris congredere
mini, innumeram co͞ꝝ multitudinẽ, qui vos nihil læſerant, læſiſtis.
imò verò qui veſtris fauebant partibus, veſtris gladijs confodiſtis.
Etenim, qui fieri poteſt, vt maxima hominũ pars hæc intelligentia
complectatur? è quibus vos cum expedire voſmet ipſos vultis, parũ
abeſt, quin plureis in laqueos inducatis. cũ verò ea non aſſequuntur,
quid reſtat, niſi vt & in fidei contemplatione nihilo euaſerint melio
res, & ab operibus, quæ vos inſectari tã hoſtiliter audiunt, libentiſsi
mè ociũ agant? Profectò enim, ſi verũ facere iudiciũ volumus, mul
tò fuerat tolerabilius, cũ operum appellatione etiã illam fidei à diſpu
tationibus noſtris omnino remouere, & diuinæ tantũ in quauis re mu
nificentiæ, & benignitatis meminiſſe, ꝙ cõmittere, vt nos tam peri-
culoſarũ controuerſiarũ auctores exiſteremus. qui ſi illud recorde-
mur, eſſe infinita inter Chriſtianos millia, qui trinitatis, atq; vni-
tatis diuinæ myſterium audierint, nec'ne, nihil interſit, quatenus ad

eorũ rationem intelligendi ſpectat, & tamen ſatis illis eſſe ab eccleſiæ fide pendêre, multò in hoc negocio erimus faciliores. Admonere nos debuerat eorũ, qui ante nos ſcripſere, modeſtia, qui cũ fidei vim (quippe qui fidei columnæ eſſent) optimè callerent, de rectis, & honeſtis, & dignis Chriſtiano homine factis interdum ſine fidei mentione diſputauerunt. ſcientes latè patere, illam eſſe veluti ſanguinem, qui per ſingula corporis membra diffuſus, vitã eiſdem membris ſubminiſtret, aut tanq̃ ſuper fundamentũ iam olim à Chriſto, & apoſtolis eius poſitum, ædificantes. Metuenda item fuerant ſuperiorũ temporum exempla, quibus cum hæc eadem quæſtio (vt ab Auguſtino obſeruatum eſt) q̃ fide ſine operibus iuſtificaremur, agitaretur, dum Pauli verba, & illa ad Romanos diſputatio nõ rectè intelligeretur, accepta à multis occaſio eſt, minimè curandæ rectæ vitæ, vt qui de ſalute confiſi, quæ in fide eſſet, ſecuri degerent. vt credatur ob hanc præcipue cauſam Petrum apoſtolum ſuos cõmonefeciſſe, reperiri in Pauli epiſtolis quædam intellectu difficilia, quæ indocti depravarent. Non ſum immemor, non in omnibus reperiri ſcientiam. & ſceleratiſſimum eſſe, ſiquis operibus tantum tribuat, vt illis vel ſua, vel, quod magis inſanum eſt, aliorum quoq; peccata delere ſe poſſe arbitretur, nõ agnum illum cogitans, qui & peccatum mundi tollit, & pretiũ ac vim, quæcunq; ea eſt, operibus noſtris addit. ſed ingens fuerat ars adhibẽda, ne, dum culpã fugimus, imprudentes delaberemur in vitiũ, et libertas, in quã vocati ſumus, in occaſionẽ carnis cõuerteretur. Hæc q̃ potui breuiſſima oratione vobis viri fratres cõmemoranda eſſe iudicaui, propterea q̃ vſu ſæpe venit, ut homines, dum in ſuarũ ſententiarũ defenſione attentius defixi ſunt, & rationes ſuas, non tã vti

G ij

ſunt, quàm vt eſſe vellent, ſummo ſtudio ornant, incōmoda, quæ ex aduerſo oriãtur, minus diligenter intueri poſſunt. quòd ſi multũ illis nos debere iudicamus, qui in adipiſcendis humanis bonis, & ijs, quæ ad agendam exiguã hanc vitã ſunt neceſſaria, quouis pacto, etiam cũ non nulla priuati cōmodi ſpe prodeſſe nobis conati ſint, certè orationem meã, quæ illud vnũ attendit, vt cōmodis, & ſaluti veſtræ omnino proſpiciatur, non ingratis animis accipere non recuſabitis, & quæ à beneuolentiſsimo corde deprompta ſunt, ea quàm verè dicta fuerint, amice inter uos cognoſcetis. quibus cognitis, reliqua eſſe debet veſtra conſideratio, vt, quẽadmodum generoſæ mentes conſueuerunt, quicquid in hac parte peccatũ eſt, voſmet ipſi & damnare, et corrigere audeatis. cũ enim decipi, & errare, & labi, res ſit in primis hominũ naturæ familiaris, neq; reperiri quiſquã poſsit, qui nihil peccet, boni ſanè et æqui viri pro maxima laude habere ſolent, vbi primũ error ſeſe oſtenderit, ſi illum confeſtim deteſtentur, & à ſe reijciant. maioremq; apud omnes gloriam ex ingenua erroris confeſsione acquirũt, quàm antea ex lapſu pepererãt vituperationẽ. cuius rei vos Dauid regis exemplum cōmonefaciat, qui poſt abominanda illa facinora cædis, & adulterij, quàm facile admonitus agnouit culpam, quàm etiam eadem culpa ſic repentè damnata, & facile eſt promeritus veniam, & immortalem omnibus ſeculis gloriam comparauit. Sed extimulare præterea vos illa cogitatio debet, vt mature de veſtra reconciliatione deliberetis, quòd veſtrarũ rerum ſtatus ea eſt conditione, vt omnes, & ille ipſe horũ motuum & perturbationũ auctor, & princeps longè præſtantiorem, magis certè et ſibi et vniuerſis ſalutiferã famam parare adhuc poſsit, quàm hactenus fecerit, ſi ad pacis leges accipiendas, depoſita illa à nemi

ne laudanda pertinacia, ceruicem deflectere non neglexerit. qui ſi tanto in rerū cardine ceſſaueritis, futurū eſt, vt hoc, quicquid hactenus nominis acquiſiuiſtis, ꝙ ocyſſime emarceſcat. iādudum enim cœpiſſe illud deflorescere experti eſtis, cū exiguo tempore in tot parteis ſecta vna diſſecta eſt. iam enim poſt Lutheranos, Pneumatici, Anabaptiſtæ, Sacramentarij, Iconomaſtiges emerſerunt, & emerſuri alij ſunt, quibus nunc ſolum deeſt, vt nomen, quo à cæteris diſtinguantur, aliquod illis excogitetur, & horum monſtrorū crimen in vos, vt duces, recidit, ſitq; ſignificatio, qualia fundamenta iacta ſint, ſuper quę huius generis ædificia, & hactenus conſtructa fuerunt, & quotidie miſerandum in modum conſtruuntur. etenim à veſtra officina prodiiſſe inſtructi exiſtimantur, qui Anglicos tumultus excitauere, eosq; tam immanes, vt tantū regnum ea patiatur à ſuis, quibus deteriora vix Chriſtiani hoſtes nominis irrogare potuiſſent. prophanis ſacra confunduntur, diſcerpitur pro libidine maximū ſacerdotiū, cœnobia, & dicati Deo gregis domus euertuntur, cædes piorū fiunt. armantur exercitus in ſuos. nouæ in dies ſeditiones recrudeſcunt. & accedunt hæc veſtris titulis omnia, ex quibus maior ſemper in vos hominū inuidia concitabitur. Quanq; humani huius nominis, & famæ leuis eſt ſanè & perexigua ratio, ſi cogitationes veſtras ad illud tēpus retuleritis, cū æquiſſimo iudici Deo, & domino noſtro Ieſu Chriſto factorū omniū, & conſiliorum noſtrorū reddenda erit ratio. cū illi ipſi, qui nunc homines latent, interiores, et recōditi cordiū motus, quales fuerint, quas in parteis inclinauerint, ſine diſſimulatione erūt aperiendi. & dies domini, qui in igne reuelabitur, declarabit, vniuſcuiuſq; opus quale ſit. Quid prodeſt, inani huius breuiſſimi tem-

poris furto lætari, & conari cum cæteris, tum nobiſmet ipſis perſuadere, nos defendendæ veritatis cauſa in his cõtentionibus perſeuerare, quas ſolum Chriſtianæ reipublicæ euerſionẽ parare, iam tandem intelligere potuiſtis? nam præter ea, quæ vobis hac oratione quaſi in curſu enumerauimus, ſcimus, plurimos eſſe, qui ſtudere vehementer veſtris partibus ſimulant. quibus tamen vna eſt cogitatio, & ſcopus, vt euerſis, et ſublatis funditus Chriſti legibus, neſcio quã rempublicã ex ſua ſententia introducant. Sed demoliatur Deus tã ſcelerata cõſilia, neq; patiatur, vt tam diræ peſtes ſub veſtro nomine veſtrũ ipſum nomen fœdent. qui tantũ abeſt, vt Chriſti gloriam deiectã optetis, vt vos Chriſtianæ libertatis aſſerendæ gratia cõmotos, credi ab omnibus volueritis, cuius rei cõprobandæ oblatũ nunc maxime opportunũ tempus agnoſcite. neq; vos ad iungendas dexteras pigriores, frigidioresq; faciat ſuperiorũ annorũ conſideratio, quibus parũ feliciter, aut minus ſapienter fortaſſe nõnulli rem tranſigere curauerũt. Nũc maternos primates noſtri, quorũ ego nomine hac legatione fungor, ſinus pandunt. nunc Euangelicus pater paranti reditum filio, vbi primum, quantum ferre oculi poſſunt, illum cõſpexerit, occurret, in collum irruet, deoſculabitur, ſtolam primã proferet, & feſtos celebrari dies imperabit. Obſecro per dominum Ieſum, ut unũ dicamus omnes, & ſiquid à quoq; iniuriæ vos eſſe paſſos vnq;, vt humani, vobis perſuaſiſtis, nobis, Chriſto, & illius eccleſiæ cõdonetis. Intelligite, hac vna reconciliatione, poſſe omnem culpam, cui hoc controuerſiarũ, & contentionum tempore obnoxij fuiſtis, aboleri, & penitus obliterari. abijcite in hoc negocio humiles, & ijs, qui humana tãtum ſapiunt, conſentaneas opiniones. erigite animi oculos ad illam patris Dei in tra-